

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія» / С4 «Психологія»

Одеса

2025

УДК 159.9

K227

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № від.0.2025 р.)*

Укладачі:

Джежик О. В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7408-7546>

Король К. М. – доктор філософії в сфері права, Національний університет «Одеська юридична академія», ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1178-9196>

Рецензенти:

Шрагіна Л.І. – доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету.

Гузенко В.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи Національного університету «Одеська політехніка».

Експериментальна психологія: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» / С4 «Психологія» [Електронне видання] / уклад.: Джежик О.В., Король К.М. Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : 2025. 102 с. Режим доступу: <https://>

Навчально-методичний посібник містить теоретичні відомості з детальним описом матеріалу, завдання до практичних занять та самостійних робіт. Призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» / С4 «Психологія» з метою закріплення лекційного матеріалу, підготовки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Експериментальна психологія». Курс охоплює теоретичні й практичні аспекти експериментальної роботи у психології. Розглядаються класичні та сучасні парадигми експериментальних досліджень, зокрема експерименти у когнітивній психології, психології сприймання, уваги, пам'яті, мислення, емоцій і мотивації. Також аналізуються методологічні аспекти, пов'язані з формулюванням гіпотези, визначенням змінних, контролем за зовнішніми чинниками та вибором типу експериментального дизайну (лабораторного, природного, польового тощо). Окрему увагу приділено аналізу валідності та надійності результатів, статистичній обробці даних. У рамках практичних занять здобувачі самостійно або у групах розробляють та реалізують прості експериментальні дослідження, здійснюють аналіз отриманих даних і презентують результати.

ISBN

© , Джежик О.В., Король К.М.2025

ЗМІСТ

Зміст.....	3
Вступ.....	4
Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології.....	8
Практичне заняття 1.Предмет і завдання експериментальної психології.....	10
Самостійна робота 1.Предмет і завдання експериментальної психології	11
Тема 2.Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки.....	13
Практичне заняття 2.Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки.....	17
Самостійна робота 2.Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки	18
Тема 3. Експериментальне спілкування.....	20
Практичне заняття 3. Експериментальне спілкування.....	22
Самостійна робота 3.Експериментальне спілкування	24
Тема 4. Гіпотези у структурі психологічного дослідження.....	26
Практичне заняття 4.Гіпотези у структурі психологічного дослідження.....	29
Самостійна робота 4.Гіпотези у структурі психологічного дослідження	30
Тема 5. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних.....	32
Практичне заняття 5.Змінні у експериментальній психології.....	35
Самостійна робота 5.Змінні у експериментальній психології	36
Практичне заняття 6. Вимір змінних.	37
Самостійна робота 6.Вимір змінних.....	38
Тема 6. Валідність експериментального дослідження.....	40
Практичне заняття 7.Валідність експериментального дослідження.....	43
Самостійна робота 7.Валідність експериментального дослідження	44
Тема 7. Вибірка досліджуваних.....	46
Практичне заняття 8. Вибірка досліджуваних.....	49
Самостійна робота 8.Вибірка досліджуваних	50
Тема 8. Планування експериментального дослідження.....	52
Практичне заняття 9. Планування експериментального дослідження.....	56
Самостійна робота 9.Планування експериментального дослідження	57
Тема 9. Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз.....	59
Практичне заняття 10. Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз.....	62
Самостійна робота 10.Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз.....	64
Тема 10. Дослідницька програма в експерименті.....	66
Практичне заняття 11. Дослідницька програма в експерименті.....	69
Самостійна робота 11.Дослідницька програма в експерименті	71
Тема 11. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів	73
Практичне заняття 12. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.....	76
Самостійна робота 12.Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.....	77
Тема 12. Етика експериментального дослідження.....	79
Практичне заняття 13. Етика експериментального дослідження.....	81
Самостійна робота 13.Етика експериментального дослідження	83
Зразки тестових завдань.....	84
Питання для підготовки до екзамену.....	88
Форми підсумкового контролю успішності здобувачів.....	94
Критерії оцінювання знань здобувачів.....	95
Рекомендований перелік джерел.....	96

ВСТУП

Експериментальна психологія є однією з базових галузей психологічної науки, яка вивчає психічні явища за допомогою науково обґрунтованих методів дослідження, головним чином - психологічного експерименту. Дисципліна забезпечує здобувачів вищої освіти фундаментальними знаннями про принципи побудови, проведення та аналізу експериментальних досліджень, а також формує практичні навички, необхідні для самостійної науково-дослідної роботи.

Цей курс має вирішальне значення для формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти системного уявлення про експеримент як метод наукового пізнання, розвиток критичного мислення, здатності до формулювання гіпотез, вибору методик дослідження, обробки та інтерпретації отриманих результатів. Опанування експериментальної психології є важливою передумовою підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері психології, які здатні на основі емпіричних даних робити науково обґрунтовані висновки про функціонування психіки людини.

Метою викладання дисципліни «Експериментальна психологія» є ознайомлення здобувачів із науковими засадами, теоретичними підходами та практичними методами проведення психологічного експерименту, розвиток навичок постановки експериментальних задач та інтерпретації результатів, а також формування дослідницької культури та етики в психології.

Завданнями навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» є:

- опанувати теоретичні знання в галузі експериментальної психології;
- опанувати сучасними комп'ютерними програмами та інструментами для дослідницької діяльності.
- засвоїти систему методів дослідження елементарних психічних процесів та соціально-психологічних явищ;
- опанувати знання щодо принципів організації експериментальних досліджень;

- опанувати вміннями зіставлення результатів, отриманих у різних галузях психологічної науки.

Навчальна дисципліна «Експериментальна психологія» вивчається після засвоєння дисциплін: «Загальна психологія», «Диференціальна психологія», «Вступ до спеціальності «Психологія», «Психодіагностика», «Порівняльна психологія та онтопсихологія» тощо, та є підґрунтям вивчення таких освітніх компонентів, як: «Основи психологічного консультування», «Теорія і практика психологічного тренінгу», «Основи психологічної практики» та ін.

Опанування навчальною дисципліною «Експериментальна психологія» передбачає читання лекцій, проведення практичних занять, самостійну роботу. Форма підсумкового контролю – екзамен.

Основними методами викладання навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» є наочні та практичні методи, в т.ч. лекція – конференція, проблемна лекція, дискусія, тренінгові вправи, кейс-метод, ділові ігри, розв’язування групових ситуаційних завдань, кейсів тощо.

У процесі практичних занять відбувається розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих здобувачами на лекціях та в процесі самостійної роботи та спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, опанування уміннями та навичками.

На практичних заняттях, здебільшого застосовуються:

- інтерактивні методи: відповіді на запитання думок студентів; аналіз історій і ситуацій; дискусії, дебати, полеміки; мозковий штурм; відпрацювання навичок, робота в групах; ігрове перевтілення;

- активні методи: моделювання професійної діяльності; навчання інших; активні ігри (проблемно-орієнтовані, дослідницькі, ділові, проєктувальні);

- інноваційні методи: компетентнісний; інтегрований (заняття-аукціон, заняття - подорож тощо); проєктно-дослідницький, та інші форми роботи (складання відеооглядів, портфоліо, тощо).

Згідно з вимогами освітньої - професійної програми після успішного завершення курсу з навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- теоретико-методологічні засади та категорійно-понятійний апарат експериментальної психології;
- предмет, основні категорії, принципи та методи експериментальної психології;
- зв'язок експериментальної психології з іншими науками;
- історію розвитку експериментальної психології як науки та її місце в системі психологічних знань;
- сутність експерименту як методу наукового дослідження в психології.

вміти:

- планувати та реалізовувати експериментальне дослідження відповідно до наукових стандартів;
- здійснювати критичний аналіз експериментальних даних, розуміти їх обмеження та потенціал;
- застосовувати набуті знання у практичній психологічній діяльності, науковій роботі, підготовці кваліфікаційних досліджень;
- дотримуватись етичних норм у проведенні досліджень із людьми;
- самостійно здійснювати пошук необхідної наукової літератури з різних джерел.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ тем з/п	Види занять	Лекційні заняття (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
	Тема			
1.	Предмет і завдання експериментальної психології	2	2	8
2.	Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки	2	2	8
3.	Експериментальне спілкування	2	2	8
4.	Гіпотези у структурі психологічного дослідження	2	2	8
5.	Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних	2	4	12
6.	Валідність експериментального дослідження	2	2	8
7.	Вибірка досліджуваних	2	2	8
8.	Планування експериментального дослідження	2	2	8
9.	Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз	2	2	8
10.	Дослідницька програма в експерименті	2	2	8
11.	Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів	2	2	8
12.	Етика експериментального дослідження	2	2	8
	Всього:	24	26	100

Тема1. Предмет і завдання експериментальної психології

Історичні передумови виникнення експериментальної психології. Предмет та основні завдання експериментальної психології. Особливості та значення експериментальної психології.

1. Історичні передумови виникнення експериментальної психології

Експериментальна психологія - це один із фундаментальних розділів психологічної науки, який сформувався на межі ХІХ–ХХ століть і продовжує відігравати провідну роль у становленні сучасної психології як наукової дисципліни. Основна її особливість - орієнтація на емпіричне вивчення психічних явищ через контрольовані експериментальні дослідження.

Заснування першої експериментальної психологічної лабораторії Вільгельмом Вундтом у Лейпцигу у 1879 році вважається народженням експериментальної психології як окремої дисципліни [10].

Розвиток філософії, фізіології (Гельмгольц, Вебер, Фехнер), а також точних наук, сприяв усвідомленню необхідності об'єктивного вивчення психіки.

Виникає ідея операціоналізації психічних процесів: спроби вивчити пам'ять, сприймання, увагу через вимірювані показники (час реакції, точність, кількість відтворених одиниць тощо).

Експеримент- це метод наукового дослідження, який передбачає активне втручання у перебіг психічних процесів з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків між ними [5].

Основні компоненти експерименту:

1. Незалежна змінна- чинник, який дослідник навмисно змінює.
2. Залежна змінна- психічне явище, що вимірюється.
3. Контроль сторонніх змінних- забезпечення чистоти експерименту.

Основні типи експериментів:

- лабораторний експеримент- проходить у спеціально створених умовах.

- природний експеримент- здійснюється в реальному життєвому середовищі.

- квазіексперимент- експеримент без повного контролю над змінними (наприклад, без випадкової вибірки).

2. Предмет та основні завдання експериментальної психології

Предметом експериментальної психології є закономірності психічних процесів, які вивчаються за допомогою експериментального методу.

А саме:

- виявлення причинно-наслідкових зв'язків між психічними станами, процесами та поведінкою.

- моделювання психологічних ситуацій, у яких можна кількісно оцінити психічні реакції.

- встановлення закономірностей функціонування психіки в умовах експериментального впливу.

Експериментальна психологія вирішує кілька ключових завдань:

1. Опис психічних процесів:

- як проявляється сприймання, увага, пам'ять у різних умовах?
- які є межі людського сприймання (наприклад, обсяг уваги)?

2. Пояснення механізмів психіки:

- які фактори впливають на продуктивність пам'яті?
- як змінюється увага під дією відволікаючих чинників?

3. Прогнозування поведінки:

- як передбачити реакцію людини на нові умови?
- як зміниться увага під час втоми?

4. Моделювання психологічних процесів, наприклад, моделювання процесу прийняття рішень у ситуаціях невизначеності.

5. Розробка психодіагностичних методик: багато тестів виникли в експериментальній психології (на пам'ять, увагу, швидкість реакції).

3. Особливості та значення експериментальної психології

Сутність експериментального підходу:

- об'єктивність: мінімізація суб'єктивного втручання дослідника.
- контроль: чітка регуляція всіх умов проведення.
- повторюваність: експеримент можна відтворити.
- кількісність: психічні процеси вимірюються у числовій формі.

Експериментальна психологія формує наукові основи практичної психології. Є базою для розвитку когнітивної, нейропсихології, психофізіології. Допомагає обґрунтувати ефективність психотерапії, навчання, тестування. Сприяє інтеграції психології з іншими науками - нейронауками, педагогікою, медициною.

Приклад простого психологічного експерименту:

Тема: дослідження впливу самооцінки на рівень домагань.

Мета: визначити рівень домагань особистості.

Незалежна змінна: самооцінка.

Залежна змінна: рівень домагань.

Очікуваний результат: чим вище самооцінка, тим вище рівень домагань.

Це приклад базового експерименту, з якого починаються навчальні практикуми.

Отже, експериментальна психологія є основою для наукового вивчення психіки. Її методологія дозволяє виявляти глибинні закономірності психічних процесів. Сучасна психологія неможлива без експериментальної перевірки теорій.

Практичне заняття 1. Предмет і завдання експериментальної психології

План практичного заняття:

1. Історичні передумови виникнення експериментальної психології.
2. Предмет та основні завдання експериментальної психології.
3. Особливості та значення експериментальної психології.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.

2. Обговорення питання: «Історичні передумови виникнення експериментальної психології».

1) Проаналізуйте історичне значення експериментального підходу у психології?

2) Назвіть внесок Вундта, Фехнера, Гельмгольца.

3) Як експериментальна психологія пов'язана з іншими галузями психології?

3. Обговорення питання: «Предмет та основні завдання експериментальної психології».

1) Які завдання вирішує експериментальна психологія?

2) Чим експеримент відрізняється від спостереження?

3) Поясніть різницю між лабораторним, природним і квазіекспериментом.

4. Обговорення питання: «Особливості та значення експериментальної психології».

1) Наведіть приклад психологічного експерименту та визначте його змінні.

2) Охарактеризуйте основні компоненти психологічного експерименту.

3) Наведіть приклади незалежної та залежної змінних.

4) Порівняйте експериментальний метод з методом спостереження.

5. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 1. Предмет і завдання експериментальної психології

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Місце та роль експериментальної психології серед інших галузей психології.

2. Сутність психологічного експерименту.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: незалежну змінну, залежну змінну, об'єкт та предмет дослідження.

Опис: дослідник вивчає вплив емоційного стану особистості на швидкість виконання завдань.

Завдання 2. Розробіть простий експеримент, спрямований на вивчення уваги:

- сформулюйте гіпотезу;
- визначте змінні;
- опишіть коротко процедуру.

Завдання 3. Визначте незалежну змінну, залежну змінну, об'єкт та предмет дослідження у запропонованих темах:

- вплив гучності звуку на рівень концентрації уваги;
- залежність продуктивності запам'ятовування від кількості повторень;
- вплив голоду на швидкість прийняття рішень.

Література:

Основна: 2, 5, 9, 10.

Допоміжна: 2, 3, 4, 10, 13, 15, 16, 17, 21, 31, 32, 35, 39, 41.

Тема2.Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки

Класифікація методів наукового дослідження психіки. Структура та види психологічного експерименту. Місце експерименту серед інших методів.

1. Класифікація методів наукового дослідження психіки

Психіка - складне, багаторівневе утворення, вивчення якого потребує різних підходів. У системі методів психологічної науки важливу роль відіграє експеримент. На відміну від спостереження чи опитування, експеримент дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, що робить його ключовим у науковому вивченні психіки.

Методи психології можна умовно поділити на:

1. Організаційні методи:

- порівняльний;
- лонгітюдний (тривалий у часі);
- комплексний.

2. Емпіричні (психологічні) методи:

- спостереження;
- опитування (інтерв'ю, анкетування);
- тестування;
- аналіз продуктів діяльності;
- експеримент.

3. Математико-статистичні методи: обробка кількісних даних (статистика, кореляція, регресія тощо)

4.Інтерпретаційні методи:аналіз, узагальнення, класифікація.

Експеримент є центральним методом емпіричної психології, що дозволяє формувати наукові висновки [11].Його ефективність залежить від якості планування, операціоналізації зміннихіконтролю умов.Хоча експеримент не універсальний, у поєднанні з іншими методами він забезпечує повноцінне наукове дослідження психіки.

2. Структура та види психологічного експерименту

Експеримент - це метод, що поєднує емпіричність із можливістю перевірки гіпотез, тому його вважають «золотим стандартом» психологічного дослідження.

Експеримент- це метод дослідження, за якого дослідник цілеспрямовано впливає на психіку випробуваного через зміну певних умов (незалежної змінної) і фіксує зміни у поведінці чи психічному стані (залежній змінній) [1].

Основні риси експерименту:

- активність дослідника (на відміну від пасивного спостереження);
- контроль умов;
- операціоналізація психічних явищ;
- можливість повторення.

Види експерименту в психології:

1. Лабораторний експеримент. Проводиться у контрольованому середовищі (наприклад, у психологічній лабораторії), де можна маніпулювати незалежною змінною та спостерігати за залежною.

Приклад: дослідження ефекту шуму на концентрацію уваги при виконанні когнітивних завдань.

2. Польовий експеримент. Психологічне дослідження, що проводиться в реальному (нелaboratorному) середовищі, наприклад у школі, на вулиці, у торговому центрі.

Приклад: вивчення впливу зовнішнього вигляду жебрака на готовність перехожих подати гроші.

3. Природний експеримент. Дослідник не втручається в ситуацію, а лише спостерігає наслідки змін, які сталися самостійно або внаслідок зовнішніх чинників.

Приклад: вивчення рівня тривожності у дітей, евакуйованих із зони стихійного лиха.

4. Квзіексперимент. Дослідження без повного випадкового розподілу учасників по групах. Часто використовується в освітніх або клінічних умовах, де випадковість неможлива.

Приклад: порівняння рівня тривожності у двох класах після впровадження різних навчальних методик.

5. Онлайн-експеримент (цифровий експеримент). Експеримент проводиться за допомогою інтернету або мобільних додатків. Забезпечує велику вибірку і гнучкість.

Приклад: вивчення впливу стилю повідомлень у соціальних мережах на самооцінку учасників.

6. Повторюваний експеримент. Ті самі учасники проходять усі умови експерименту, що дозволяє зменшити вплив індивідуальних відмінностей.

Приклад: той самий учасник слухає класичну музику, потім рок, і в кожному випадку проходить тест на запам'ятовування.

7. Міжгруповий експеримент. Учасники поділяються на окремі групи, кожна з яких отримує лише одну умову експерименту.

Приклад: одна група дивиться позитивне відео, інша - нейтральне, після чого вимірюється рівень настрою.

8. Сліпий або подвійний сліпий експеримент. У «сліпому» експерименті учасники не знають, до якої групи належать (наприклад, експериментальна чи контрольна). У «подвійному сліпому» експерименті - не знають ні учасники, ні дослідники.

Приклад: вивчення ефективності психотерапії з використанням плацебо-контролю.

9. Мікроексперимент (пілотне дослідження). Невеликий експеримент для перевірки гіпотези або методики перед основним дослідженням.

Приклад: тестування нової шкали самооцінки на малій вибірці здобувачів.

3. Місце експерименту серед інших методів

Метод	Характеристика	Обмеження
Спостереження	Пасивне вивчення поведінки	Суб'єктивність, відсутність контролю
Опитування	Отримання вербальної інформації	Можлива недостовірність відповідей
Тестування	Стандартизоване вимірювання якостей особистості	Часто не пояснює причин явищ
Експеримент	Активне втручання, контроль змінних	Не завжди можливий у природних умовах

Приклад експерименту:

Тема дослідження: вплив фонового шуму на концентрацію уваги.

Гіпотеза: фоновий шум знижує ефективність виконання когнітивного завдання.

Незалежна змінна: наявність шуму (гучна музика, розмови, телевізор).

Залежна змінна: кількість правильно виконаних завдань за 5 хвилин

Контроль: однакові умови виконання (освітлення, час, інструкція)

Результат: кількісні зміни дають змогу зробити висновок про вплив шуму.

Переваги та недоліки експерименту:

Вид експерименту	Умови проведення	Переваги	Недоліки
Лабораторний експеримент	проводиться в контрольованих умовах	точність, контроль, можливість повторення	низька екологічна валідність (штучність)

			ситуації)
Природний експеримент	умови не створюються дослідником, але змінна вводиться цілеспрямовано	реальні життєві обставини	складність контролю зовнішніх змінних

Практичне заняття 2. Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки

План практичного заняття:

1. Основні методи експериментальної психології.
2. Види психологічного експерименту.
3. Місце експерименту в експериментальній психології.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Основні методи експериментальної психології».
 - 1) Визначте, основні методи експериментальної психології.
 - 2) Перерахуйте основні групи методів (організаційні, емпіричні тощо).
 - 3) Поясніть, в чому полягає суть порівняльного методу?
 - 3) Поясніть, в чому полягає суть лонгітюдного методу?
 - 3) Поясніть, в чому полягає суть комплексного методу?
 - 4) Перерахуйте основні групи емпіричних методів, визначте їх суть та значення.
4. Обговорення питання: «Види психологічного експерименту».
 - 1) Які основні етапи побудови психологічного експерименту?
 - 2) Чим відрізняється лабораторний експеримент від природного?
 - 3) У чому полягає цінність експерименту як наукового методу?
 - 4) Коли доцільно використовувати квазіексперимент?

5) Наведіть приклад дослідження, у якому експериментальний метод буде найефективнішим.

5. Обговорення питання: «Місце експерименту в експериментальній психології».

1) Які існують види психологічного експерименту? Наведіть приклади.

2) У чому полягає роль незалежної та залежної змінної у психологічному дослідженні?

3) Що таке контроль умов в експерименті, і чому він важливий?

4) Порівняйте експеримент з методом спостереження: в чому їх переваги та обмеження?

5) Що означає валідність і надійність експерименту?

6) Яке місце займає експеримент серед інших методів психології (наприклад, тестування, опитування)?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 2. Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Етичні правила та обмеження при проведенні експерименту з людьми.

2. Сучасні підходи до визначення експериментального підходу у психології.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: незалежну змінну, залежну змінну, об'єкт та предмет дослідження, тип експерименту.

Опис: дослідник вивчає, як тип музики (класична, рок, тиша) впливає на продуктивність під час виконання математичних задач.

Завдання 2.Розробіть план експерименту, спрямований на вивчення впливу тривалості сну на уважність:

- сформулюйте гіпотезу;
- визначте змінні;
- тип експерименту;
- опишіть коротко процедуру.

Завдання 3.Прочитайте фрагмент опису експерименту та вкажіть, які помилки або неточності в ньому можуть знизити наукову цінність дослідження:

Опис: «Ми перевіряли, як люди реагують на картинки. Одній групі показували страшні зображення, іншій - приємні. Потім ми спитали їх, чи їм було цікаво. Результати дуже різні, але ми вирішили, що страшні картинки цікавіші».

Завдання 4.Розробіть план експерименту, спрямований на вивчення реакції людини на стрес:

- сформулюйте мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу;
- визначте змінні;
- тип експерименту;
- опишіть коротко процедуру.

Література:

*Основна:*1, 4, 7.

*Допоміжна:*1, 10, 14, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 34, 35, 37, 38, 40, 41.

Тема 3. Експериментальне спілкування

Структура, функції та завдання експериментального спілкування. Методи дослідження експериментального спілкування. Сфери застосування, основні експериментальні ситуації та основні етичні аспекти експериментального спілкування.

1. Структура, функції та завдання експериментального спілкування

Спілкування - це ключовий психічний процес, що забезпечує взаємодію людей, обмін інформацією, емоціями, намірами та діями. Дослідження спілкування вимагає комплексного підходу, що поєднує спостереження, інтерв'ювання, аналіз мови, але найоб'єктивніші висновки дає експериментальний підхід [3].

Експериментальне спілкування - це вивчення процесів комунікації в умовах контрольованого психологічного експерименту, що дозволяє виявляти закономірності, динаміку і особливості міжособистісної взаємодії [11].

Структура спілкування включає три основні аспекти:

- комунікативний – обмін інформацією;
- інтерактивний – взаємодія між партнерами;
- перцептивний – сприймання та розуміння один одного.

Основні функції експериментального спілкування:

- інформаційна;
- розвивальна;
- регулятивна;
- емпатійна;
- соціалізуюча.

Завдання спілкування у експериментальному дослідженні:

У рамках експериментальної психології спілкування досліджують для з'ясування:

- як змінюється комунікація залежно від умов, цілей, ролей;
- які чинники впливають на ефективність передавання інформації;

- як формується міжособистісне сприймання в незнайомих парах;
- як змінюється поведінка в умовах обмеженої або викривленої інформації.

2. Методи дослідження експериментального спілкування

1. Лабораторний експеримент. Створення ситуації спілкування в штучно контрольованих умовах. Наприклад: вивчення ефективності вербальних інструкцій у роботі в парах.

2. Мікросоціальні експерименти. Вивчення поведінки в малих групах. Застосовуються в соціальній психології (рольові ігри, моделювання ситуацій).

3. Експерименти із спотвореною комунікацією. Впровадження бар'єрів (шум, неповна інформація, асиметрія знань). Дослідження помилок у спілкуванні.

4. Методи прихованого експерименту. Респонденти не знають про справжню мету, що дозволяє дослідити неусвідомлені прояви.

Приклади класичних експериментів:

- 1) Експеримент Курта Левіна. Вивчення стилів керівництва в групі: авторитарний, демократичний, анархічний. Спілкування в групі значно залежало від стилю керівництва.
- 2) Експеримент «вузького горла». Введення обмеження на комунікацію: учасники повинні спілкуватися тільки через посередника. Показано, як спотворення каналів зв'язку знижує ефективність спілкування.
- 3) Методика «двох інтерпретацій». Один і той самий текст подається з двома різними емоційними контекстами. Досліджується, як контекст змінює сприймання та реакцію на повідомлення.

3. Сфери застосування, основні експериментальні ситуації та основні етичні аспекти експериментального спілкування

Основні сфери застосування експериментального спілкування:

1. Освітні середовища- вивчення комунікації «вчитель—учень», «учень-учень».
2. Організаційна психологія- ефективність лідерства, командна взаємодія.
3. Психотерапія- аналіз вербальних і невербальних патернів.
4. Міжкультурна комунікація- вивчення бар'єрів і стереотипів.

Типові експериментальні ситуації:

1. Бар'єри спілкування. Дослідник вводить інформаційні перешкоди (шум, мовна невідповідність).
2. Рольові ігри. Учасникам призначають ролі (керівник, підлеглий), досліджують стилі спілкування.
3. Обмеження каналів комунікації. Дослідження невербального спілкування без слів (жестами).
4. Асиметрія знань. Один учасник має більше інформації, ніж інший - вивчається домінування.

Етичні аспекти експериментального спілкування:

1. Інформована згода: навіть якщо застосовується прихований експеримент.
2. Право на вихід з експерименту.
3. Післяекспериментальне обговорення(дебріфінг).
4. Захист від психологічного дискомфорту.

Експериментальне спілкування - важливий напрямок дослідження в соціальній та когнітивній психології. Воно дозволяє об'єктивно вивчати комунікативні процеси та чинники, що на них впливають. Експерименти у сфері спілкування мають високий прикладний потенціал для освіти, бізнесу, психотерапії, медіа.

Практичне заняття 3. Експериментальне спілкування

План практичного заняття:

1. Структура, функції та завдання експериментального спілкування.

2. Методи дослідження експериментального спілкування.

3. Сфери застосування, основні експериментальні ситуації та основні етичні аспекти експериментального спілкування.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.

2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.

3. Обговорення питання: «Структура, функції та завдання експериментального спілкування».

1) Що таке експериментальне спілкування?

2) Які складові структури спілкування вивчаються в експериментальних умовах?

3) Як Які основні функції спілкування досліджуються експериментально?

4) У чому полягає складність організації експерименту на тему спілкування?

5) У чому полягає суть експериментів зі спотворенням комунікації?

4. Обговорення питання: «Методи дослідження експериментального спілкування».

1) Які методи експериментального дослідження спілкування ви знаєте?

2) У чому полягає перевага експериментального методу при дослідженні комунікації?

3) Які експериментальні методики використовуються для вивчення спотворення інформації?

4) Назвіть приклади змінних у дослідженнях комунікації.

5. Обговорення питання: «Сфери застосування, основні експериментальні ситуації та основні етичні аспекти експериментального спілкування».

1) Які змінні зазвичай вивчають у дослідженнях міжособистісної взаємодії?

2) Чим відрізняється рольове моделювання від лабораторного експерименту?

3) Які обмеження та етичні ризики притаманні експериментам на тему спілкування?

4) У яких сферах практики застосовуються результати експериментального вивчення спілкування?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 3. Експериментальне спілкування

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Експериментальне спілкування в контексті психологічного дослідження.

2. Основні функції спілкування та приклади їх дослідження.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, тип експерименту, незалежну змінну та залежну змінну.

Опис: групу учасників поділили на пари. Половині пар дозволили використовувати жести під час спілкування, іншій - ні. Учасники мали передати один одному серію інструкцій, не бачивши тексту. Дослідник фіксував кількість правильно переданих повідомлень.

Завдання 2. Розробіть план експерименту, спрямований на вивчення впливу емоційного тону на якість комунікації:

- сформулюйте гіпотезу;
- визначте змінні;
- тип експерименту;

- опишіть коротко процедуру та очікуваний результат.

Завдання 3. Створіть короткий сценарій рольової ситуації для експериментального вивчення:

- бар'єрів у спілкуванні;
- маніпулятивної комунікації;
- непорозуміння в умовах культурної різниці.

Завдання 4. Підготуйте письмову відповідь на запитання:

- чи можна повністю «оцифрувати» й об'єктивно виміряти процес спілкування?;
- що залишиться поза межами експериментального дослідження?

Література:

Основна: 3, 6, 8, 11.

Допоміжна: 2, 5, 6, 7, 10, 11, 18, 21, 22, 31, 32, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 45.

Тема 4. Гіпотези у структурі психологічного дослідження

Місце гіпотези у структурі психологічного дослідження. Види та основні вимоги до наукових гіпотез у психології. Гіпотеза у структурі наукового експерименту.

1. Місце гіпотези у структурі психологічного дослідження

Наукове психологічне дослідження базується на системному аналізі явищ психіки, поведінки та взаємодії людини зі світом. Однією з центральних складових дослідницького процесу є гіпотеза - попереднє припущення, яке дослідник формулює з метою його перевірки.

Гіпотеза - це науково обґрунтоване припущення про характер зв'язків між явищами, яке підлягає емпіричній перевірці.

Правильно сформульована гіпотеза визначає напрям дослідження, структуру експерименту, вибір змінних і методів обробки даних.

Гіпотеза - це серцевина психологічного дослідження, яка визначає всі подальші кроки [2].

Вона формулюється на основі теорії, повинна бути конкретною, перевірюваною та логічно побудованою.

Грамотно побудована гіпотеза підвищує наукову цінність дослідження та полегшує інтерпретацію результатів.

Психологічне дослідження включає такі етапи:

1. Актуалізація проблеми.
2. Формулювання мети та завдань.
3. Аналіз літератури та теоретичне обґрунтування.
4. Висунення гіпотези.
5. Операціоналізація понять.
6. Планування і проведення емпіричного дослідження.
7. Обробка даних.
8. Інтерпретація результатів.
9. Підтвердження або спростування гіпотези.

Таким чином, гіпотеза - це логічний місток між теорією і практикою.

2. Види та основні вимоги до наукових гіпотез у психології

Види гіпотез:

1. За рівнем узагальнення:

- теоретичні - загальні припущення, що пояснюють широкі закономірності (напр., «Тривожність пов'язана з недовірою до світу»).
- емпіричні- конкретні припущення, які можна перевірити через експеримент або тестування (напр., «Студенти з високою тривожністю гірше виконують тести в умовах конкуренції»).

2. За кількістю змінних:

- прості- містять одну незалежну і одну залежну змінну.
- складні- включають кілька змінних і взаємозв'язків (наприклад, модератори, медіатори).

3. За способом побудови:

- описові- формулюють припущення про наявність явища.
- пояснювальні- вказують на причини або механізми.
- прогностичні- передбачають результати дослідження.

4. За статусом:

- основна гіпотеза- головне припущення дослідження.
- побічні гіпотези- супутні припущення, що перевіряються паралельно.

Вимоги до наукової гіпотези:

Вимога	Суть
Обґрунтованість	Спирається на наукові джерела, попередні дослідження.
Перевірюваність	Можна підтвердити або спростувати за допомогою методів психології.
Конкретність	Чітко окреслює зв'язки між змінними
Операціоналізованість	Кожне поняття гіпотези має бути вимірюваним
Фальсифікованість	Гіпотеза має бути потенційно спростовуваною

Формулювання гіпотези: гіпотеза часто формулюється як умовно-причинне речення: «Якщо змінюється X, то змінюється Y».

Приклад: «Якщо учасник має високий рівень мотивації досягнення, то він демонструє вищу продуктивність у тесті на логічне мислення».

3. Гіпотеза у структурі наукового експерименту

Компонент експерименту	Пов'язаний із гіпотезою через...
Незалежна змінна (X)	Те, що змінюється або варіюється дослідником
Залежна змінна (Y)	Те, що вимірюється як результат впливу
Контрольні змінні	Фактори, що можуть впливати на залежну змінну, але не є цікавими
Операціоналізація	Перетворення понять у вимірювані індикатори

Приклади гіпотез у психології

Гіпотеза	Тип дослідження
Умови конкуренції підвищують рівень тривожності	Експеримент
Підлітки з низькою самооцінкою частіше уникають лідерських ролей	Кореляційне
Регулярна фізична активність покращує когнітивну гнучкість	Квазіексперимент
Існує зв'язок між емпатією та здатністю до міжособистісного прощення	Кореляційне

Типові помилки при формулюванні гіпотез:

1. Загальність або нечіткість: «Люди погано себе почувають під час стресу».
2. Плутанина змінних: не розділено, що впливає і що є результатом.
3. Використання оцінних суджень: «Погані керівники викликають гнів».

4. Неперевірюваність: гіпотеза містить терміни, які не можна виміряти об'єктивно.

Верифікація та фальсифікація гіпотези:

Карл Поппер вважав фальсифікацію ключовим критерієм науковості гіпотез: «Теорія є науковою лише тоді, коли вона піддається потенційному спростуванню»[5].

Верифікація	Фальсифікація
підтвердження гіпотези шляхом отримання очікуваних результатів	спростування гіпотези, якщо дані суперечать припущенню

Практичне заняття 4. Гіпотези у структурі психологічного дослідження

План практичного заняття:

1. Місце гіпотези у структурі психологічного дослідження.
2. Види та основні вимоги до наукових гіпотез у психології.
3. Гіпотеза у структурі наукового експерименту.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Місце гіпотези у структурі психологічного дослідження».

- 1) Які існують види гіпотез і в чому їх відмінність?
 - 2) Яке місце займає гіпотеза у структурі наукового дослідження?
 - 3) Які існують основні вимоги до наукової гіпотези?
 - 4) Як виглядає структура гіпотези в експериментальному дослідженні?
4. Обговорення питання: «Види та основні вимоги до наукових гіпотез у психології».

- 1) У чому різниця між теоретичною та емпіричною гіпотезами?
- 2) Наведіть приклад емпіричної гіпотези і поясніть її структуру.
- 3) Чим відрізняється основна гіпотеза від побічної?

5. Обговорення питання: «Гіпотеза у структурі наукового експерименту».

1) Які вимоги висуваються до формулювання гіпотези?

2) Як гіпотеза пов'язана зі змінними в експерименті?

3) У чому полягає принцип фальсифікації Карла Поппера щодо наукових гіпотез?

4) Які бувають помилки при формулюванні гіпотез?

5) Яка роль незалежної та залежної змінної у формулюванні гіпотези?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 4. Гіпотези у структурі психологічного дослідження

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Гіпотеза в психологічному дослідженні.

2. Види гіпотез: їх суть та відмінність.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, тип експерименту, незалежну змінну та залежну змінну основну гіпотезу та її тип.

Опис: дослідник вивчає вплив соціальних мереж (низький, середній, високий) на самооцінку здобувачів. Очікується, що позитивні відгуки в соціальних мережах сприятимуть підвищенню самооцінки, а негативні відгуки – її зниженню.

Завдання 2. Оберіть одну з тем і сформулюйте до неї емпіричну гіпотезу. Обов'язково вкажіть: незалежну та залежну змінні, операціоналізацію понять, тип дослідження:

- вплив типу темпераменту на стиль міжособистісного спілкування;

- рівень мотивації та ефективність у розв'язанні творчих завдань;
- порівняння впевненості в собі серед підлітків і дорослих.

Завдання 3. Розподіліть наведені гіпотези за типами (описова, пояснювальна, прогностична):

1. Здобувачі старших курсів частіше демонструють високий рівень автономності в прийнятті рішень.
2. Тривале перебування в стресових умовах сприяє зниженню когнітивної гнучкості.
3. Якщо у випробуваного високий рівень емпатії, то в умовах рольової гри він частіше займає позицію поміркованого посередника.

Завдання 4. Побудуйте схему, яка ілюструє структуру гіпотези (змінні, зв'язок між ними, контрольні фактори), використовуючи одну з тем:

- вплив часу користування соціальними мережами на самооцінку;
- вплив режиму сну на здатність до навчання.

Література:

Основна: 2, 3, 5, 6, 9, 11.

Допоміжна: 7, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 17, 21, 30, 31, 32, 35, 33, 34, 35, 38, 41.

Тема 5. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних

Основні типи змінних у психологічному експерименті, приклади структури змінних у дослідженні, операціоналізація змінних. Вимір змінних: рівні виміру, надійність і валідність вимірювання.

1. Основні типи змінних у психологічному експерименті, приклади структури змінних у дослідженні, операціоналізація змінних

У центрі будь-якого експериментального дослідження - вивчення зв'язків між явищами, які в психології зазвичай називають змінними. Саме аналіз змінних дозволяє дослідникам перевіряти гіпотези, виявляти закономірності й робити науково обґрунтовані висновки.

Змінна - це характеристика або властивість, яка може набувати різних значень у різних умовах або в різних об'єктів дослідження [3].

Наприклад: рівень тривожності, обсяг пам'яті, кількість правильних відповідей, тривалість реакції, тип стимулу.

1. Незалежна змінна - це змінна, яку дослідник варіює навмисно, щоб з'ясувати її вплив на інші показники (тип музики (класична; рок; тиша).
2. Залежна змінна - це результат впливу незалежної змінної, який вимірюється або фіксується (кількість правильно розв'язаних задач під впливом різного типу музики).
3. Контрольовані змінні - це змінні, які дослідник намагається утримувати постійними, щоби не спотворити результати (освітлення, рівень підготовки учасників, інструкції).
4. Зовнішні (сторонні) змінні - це фактори, які не планувались, але можуть випадково вплинути на залежну змінну (настрій учасника, шум за вікном).
5. Модеруючі змінні - це фактори, які модифікують зв'язок між незалежною та залежною змінними, змінюючи силу або напрям ефекту (особистісні риси, стать, вік).

6. Медіаторні змінні – це фактори, які опосередковують вплив незалежної змінної на залежну змінну - тобто пояснюють, чому відбувається ефект.

Приклади структури змінних у дослідженні, операціоналізація змінних.

Приклад гіпотези	Незалежна змінна	Залежна змінна	Контрольні змінні
Умови конкуренції підвищують рівень тривожності	Наявність конкуренції	Рівень тривожності	Вік, стать, час доби
Вживання кофеїну покращує короткочасну пам'ять	Вживання кофеїну	Обсяг короткочасної пам'яті	Тривалість сну, рівень освіти
Теплий колір стін покращує самопочуття пацієнтів у лікарні	Колір стін	Самооцінка самопочуття	Температура, світло

Операціоналізація- це процес перетворення абстрактного поняття на вимірюваний показник [1].

Операціоналізація змінних.

Абстрактне поняття	Приклад операціоналізації
Страх	Оцінка за шкалою тривожності; частота пульсу
Успішність	Середній бал на тестуванні
Агресія	Кількість ворожих висловлювань у грі
Мотивація	Шкала мотивації досягнення, тривалість виконання задач

2. Вимір змінних: рівні виміру, надійність і валідність вимірювання

Психологія як наука працює з кількісними та якісними змінними. Важливою частиною дослідження є вибір шкали виміру.

1. Номінальна шкала (стать (чол. або жін.), тип темпераменту, колір очей):

- фіксує якість, а не кількість.
- дані поділяються за категоріями (без порядку).

2. Порядкова (ординальна) шкала (рівень освіти (середній, вища), рейтинг задоволеності):

- дані мають порядок, але відстань між рангами невідома.

3. Інтервальна шкала (температура за Цельсієм, оцінка за тестом IQ):

- є порядок і рівні інтервали, але немає абсолютного нуля.

4. Шкала відношення (час реакції (сек), кількість помилок, вік у роках):

- має порядок, рівні інтервали і абсолютний нуль.

Надійність - це стабільність результатів вимірювання при повторенні.

Валідність - наскільки вимірювальний інструмент відображає те, що повинен.

Наприклад: тест на тривожність може бути надійним, але не валідним, якщо він насправді вимірює стрес.

Залежно від типу змінної, психологи можуть використовувати:

Тип змінної	Приклади інструментів
Когнітивні процеси	Тести уваги, пам'яті, інтелекту
Емоційні стани	Шкали настрою, фізіологічні показники
Поведінкові реакції	Спостереження, аналіз відеозаписів, хронометраж
Установки, думки	Анкетування, опитування, проєктивні методики

Правильне визначення змінних:

- дозволяє адекватно перевірити гіпотезу;

- забезпечує повторюваність дослідження;
- дає можливість коректно обробити дані та інтерпретувати результати;

- зменшує вплив випадкових або сторонніх факторів.

Поширені помилки при роботі зі змінними:

- змішування змінних: неправильне визначення незалежної або залежної змінної;

- неопераціоналізовані поняття: наприклад, «добра поведінка», «внутрішня сила»;

- суб'єктивність виміру без стандартизованих критеріїв;

- ігнорування сторонніх змінних, що можуть викривити результати.

Змінні - фундаментальні одиниці психологічного експерименту [5].

Їх правильне визначення, операціоналізація та вимір - ключ до науковості дослідження. Вибір типу змінних і рівня виміру впливає на метод обробки результатів, інтерпретацію даних і загальні висновки.

Практичне заняття 5. Змінні у експериментальній психології

План практичного заняття:

1. Основні типи змінних у психологічному експерименті.
2. Приклади структури змінних у дослідженні.
3. Операціоналізація змінних.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Основні типи змінних у психологічному експерименті».

- 1) Що таке змінна в експериментальній психології?

- 2) Які існують основні типи змінних у психологічному дослідженні?

- 3) У чому полягає різниця між незалежною та залежною змінною?

4. Обговорення питання: «Приклади структури змінних у дослідженні».

- 1) Що таке контрольована змінна і для чого вона потрібна?

- 2) Як визначити модеруючі та медіаторні змінні у дослідженні?
5. Обговорення питання: «Операціоналізація змінних».
 - 1) Дайте визначення поняттю «операціоналізація змінних».
 - 2) Чим операціоналізація відрізняється від абстрактного поняття?
 - 3) Які вимоги висуваються до операціоналізації змінних?
6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.
7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 5. Змінні у експериментальній психології

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Аналіз значення змінних у психологічному експерименті.
2. Класифікація змінних в експериментальній психології.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: основні змінні (незалежну та залежну), а також контрольовану змінну.

Опис: дослідник вивчає вплив соціальної підтримки на рівень стресу у здобувачів під час екзаменів. Здобувачів розділили на дві групи: одна група отримувала підтримку від викладачів і однокурсників, інша - не отримувала жодної підтримки.

Завдання 2. Операціоналізуйте наукове поняття «емоційний стресс». Які інструменти вимірювання можна використати для цієї змінної?

Завдання 3. Проаналізуйте наведений опис експерименту створіть гіпотезу, вкажіть незалежну та залежну змінні, а також можливі контрольовані змінні.

Опис: дослідник хоче перевірити, чи впливає фізична активність на якість сну серед здобувачів. В одній групі здобувачі виконують фізичні вправи щодня протягом тижня, а інша група не займається фізкультурою.

Література:

Основна: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

Допоміжна: 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 21, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 41, 46.

Практичне заняття 6. Вимір змінних

План практичного заняття:

1. Основні шкали виміру.
2. Класифікації інструментів вимірювання.
3. Валідність та надійність в експериментальному дослідженні.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Основні шкали виміру».
 - 1) Які шкали виміру існують для психологічних змінних?
 - 2) Охарактеризуйте чотири основні шкали виміру.
 - 3) Визначте основні відмінності між шкалами виміру.
4. Обговорення питання: «Класифікації інструментів вимірювання».
 - 1) Які інструменти використовуються для вимірювання когнітивних і емоційних змінних?
 - 2) Чим вимірювання змінних у психології відрізняється від вимірювання фізичних величин?
 - 3) Які бувають помилки у вимірюванні?
5. Обговорення питання: «Валідність та надійність в експериментальному дослідженні».
 - 1) Як надійність і валідність вимірювань змінних впливають на результат експерименту?
 - 2) Як забезпечити валідність і надійність вимірювань у психології?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 6. Вимір змінних

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Використання самооцінок для вимірювання емоційного стану учасників.

2. Використання інтервального вимірювання для змінної «швидкість реакції».

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1.Визначте, яка шкала виміру підходить для кожної з наступних змінних:

- стать учасників експерименту;
- час, витрачений на виконання завдання;
- кількість правильно вирішених тестових завдань;
- вік учасників дослідження.

Завдання 2.Створіть власну шкалу вимірювання для змінної «рівень стресу». Охарактеризуйте рівні шкали та способи вимірювання.

Завдання 3.Оцініть, яка шкала виміру буде найбільш доречна для вимірювання таких психологічних характеристик:

- впевненість у собі;
- час реакції на стимул;
- психологічний вік.

Завдання 4.Опишіть, як можна перевірити надійність та валідність тесту на вимірювання рівня депресії, обов'язково зазначити які інструменти можуть бути використані для перевірки цих характеристик.

Література:

Основна: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

Допоміжна: 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 21, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 41, 46.

Тема 6.Валідність експериментального дослідження

*Сутність та значення валідності в експериментальному дослідженні.
Типи валідності в експериментальному дослідженні.Загрози валідності експерименту та методи перевірки валідності.*

1. Сутність та значення валідності в експериментальному дослідженні

Валідність- це ключове поняття в наукових дослідженнях, яке вказує на точність та достовірність вимірювань, отриманих в експерименті [2]. Якщо дослідження має високу валідність, це означає, що воно дійсно вимірює те, що має вимірювати, і що результати є репрезентативними для реальних умов.

Основні аспекти валідності:

1. Ступінь, до якого інструмент або метод вимірює те, що має вимірювати.
2. Чи можна узагальнити результати на більші групи, реальні умови або інші часи?

Важливість валідності:

- висока валідність гарантує, що дослідження не тільки дасть точні результати, а й дозволить зробити правильні висновки про психологічні процеси чи явища;
- висока валідність дозволяє узагальнювати результати на інші ситуації, популяції або часи.

Валідність є основним критерієм якості експериментального дослідження.

Існують різні типи валідності:

- вимірювальна;
- конструктивна;
- прогностичну;
- критеріальна;
- змістовна.

Для забезпечення високої валідності дослідження необхідно контролювати потенційні загрози валідності та використовувати різноманітні методи перевірки.

Приділяючи увагу валідності на всіх етапах експерименту, можна забезпечити точність і достовірність отриманих результатів, що є основою для коректних висновків і практичних рекомендацій.

2. Типи валідності в експериментальному дослідженні

1. Валідність вимірювання (мірна валідність) - цей тип валідності стосується того, наскільки коректно і точно інструмент вимірює те, що він має вимірювати [5]. Інструмент для вимірювання повинен чітко описувати, що саме він оцінює, щоб уникнути непорозуміння у трактуванні результатів.

Наприклад: якщо тест на депресію вимірює рівень депресії, то він має бути чутливим до симптомів, які зазвичай супроводжують депресію (апатія, низький настрій, безсоння тощо).

Підтипи мірної валідності:

- семантична валідність - наскільки операціоналізація змінної відповідає її теоретичному визначенню;

- конструктна валідність - чи правильно вимірює інструмент теоретичний конструкт. Наприклад, шкала для вимірювання тривожності повинна корелювати з іншими тестами, що оцінюють тривожність.

2. Валідність конструкта - це відноситься до того, наскільки адекватно і точно вимірюються абстрактні психологічні концепти (наприклад, тривожність, інтелект, самоповага). Конструктна валідність забезпечує правильне представлення теоретичних понять в експерименті.

Приклад: якщо ми використовуємо тест для вимірювання рівня інтелекту, він повинен бути побудований таким чином, щоб охоплювати всі важливі аспекти інтелекту, включаючи логічне мислення, пам'ять, здатність до навчання тощо.

3.Валідність предикції (прогностична валідність) - цей тип валідності визначає,наскільки добре вимірювання можуть передбачати майбутні результати чи поведінку.

Приклад:якщо ми використовуємо тести IQ для прогнозування успіху в академічній діяльності, прогностична валідність цих тестів оцінюється за тим, наскільки добре вони передбачають оцінки студента в майбутньому.

4.Валідність критерію (конкурентна валідність)- цей тип валідності вказує на те,наскільки добре вимірювання корелюють з іншими вимірюваннями, які оцінюють той самий чи подібний критерій [32].

Приклад:якщо тест на депресію корелює з клінічними оцінками депресії, то такий тест має високу конкурентну валідність.

5.Валідність змісту - це відноситься до того,наскільки інструмент охоплює всі аспекти того явища чи концепту, яке він має вимірювати.

Приклад:у тестах на знання важливо, щоб зміст тесту охоплював усі важливі аспекти навчального матеріалу, а не лише певні частини.

3. Загрози валідності експерименту та методи перевірки валідності

1. Зовнішні фактори, які можуть впливати на результати дослідження, що знижує валідність.

- порушення екологічної валідності: якщо дослідження проводиться в лабораторних умовах, результати можуть не відповідати реальним умовам;

- фактори часу: результати можуть змінюватися залежно від часу доби або сезону [1].

2.Змішування змінних.Якщо дослідник не контролює певні змінні, це може вплинути на результати дослідження.Наприклад, у когнітивному експерименті на пам'ять можуть впливати такі фактори, як вік або втома учасників, якщо ці змінні не контролюються.

3.Ефекти на вибірку. Вибірка повинна бути репрезентативною для того, щоб результати можна було узагальнити на більшу популяцію.Якщо вибірка не репрезентативна, то це може призвести до низької зовнішньої валідності.

Методи перевірки валідності:

1. Кореляційні методи. Для перевірки валідності часто використовуються кореляційні аналізи, щоб перевірити, чи співвідносяться результати одного інструмента вимірювання з іншими методами оцінки того ж явища.

2. Перехресна валідація. Метод, при якому результат одного дослідження перевіряється на іншій незалежній вибірці або в іншому контексті для підтвердження стабільності та точності результатів.

3. Експертні оцінки. Експерти можуть перевірити, чи правильно інструмент вимірює той чи інший конструкт. Це допомагає підтвердити змістову валідність.

4. Факторний аналіз. Цей статистичний метод використовується для визначення структури даних та виявлення прихованих факторів, що можуть підтвердити або спростувати правильність операціоналізації змінних.

Отже, висока валідність дозволяє:

- узагальнювати результати на більшу популяцію або інші контексти;
- збільшувати надійність висновків, зроблених на основі дослідження;
- гарантувати точність інтерпретацій, що, у свою чергу, веде до більш якісних та коректних рекомендацій.

Практичне заняття 7. Валідність експериментального дослідження

План практичного заняття:

1. Валідність в контексті експериментального дослідження.
2. Основні типи валідності в експериментальному дослідженні.
3. Роль валідності в експериментальному дослідженні.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.

3. Обговорення питання: «Валідність в контексті експериментального дослідження».

1) Поясніть значення валідності для дослідження та чому вона є важливою для отримання достовірних результатів.

2) Чому важливо проводити перевірку валідності інструментів у психологічних дослідженнях?

4. Обговорення питання: «Основні типи валідності в експериментальному дослідженні».

1) Які основні типи валідності існують в експериментальній психології?

2) Перелічіть та роз'ясніть кожен тип валідності, зокрема мірну, конструктивну, прогностичну, критеріальну та змістову валідність.

3) Як відрізняється валідність вимірювання від валідності конструкта?

4) Як валідність критерію пов'язана з конкурентною валідністю?

5) Що таке змістова валідність і як вона забезпечує точність вимірювання?

6) Що таке прогностична валідність і як її можна перевірити в експериментальному дослідженні?

5. Обговорення питання: «Роль валідності в експериментальному дослідженні».

1) Які фактори можуть впливати на валідність експерименту?

2) Як зовнішні умови, методи вимірювання, вибірка учасників та інші чинники можуть загрожувати валідності результатів експерименту?

3) Як можна покращити валідність експериментального дослідження?

4) Яке значення має екологічна валідність для психологічних досліджень?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 7.Валідність експериментального дослідження

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Роль змістової валідності при розробці інструментів для вимірювання психологічних конструктів.
2. Зв'язок між валідністю критерію та конкуренцією вимірювань при оцінці одного й того самого психологічного явища.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: який тип валідності є основним для цього експерименту, які заходи можна вжити, щоб підвищити валідність.

Опис: дослідник вивчає вплив ефекту фізичних вправ на рівень стресу.

Завдання 2. Уявіть, що вам потрібно розробити тест для вимірювання рівня тривожності у здобувачів. Опишіть, як ви будете перевіряти валідність цього тесту, враховуючи всі типи валідності, що були розглянуті в лекції.

Завдання 3. Ви розробляєте шкалу для вимірювання рівня стресу. Опишіть, як ви будете перевіряти конструктивну валідність цієї шкали. Які критерії та методи ви застосуєте для цього?.

Завдання 4. Ви проводите дослідження ефективності тренінгу з управління стресом у реальному робочому середовищі. Які зовнішні фактори можуть вплинути на валідність цього експерименту? Як ви можете знизити ризик їх впливу?

Завдання 5. Ви проводите дослідження на тему впливу стресу на когнітивні функції. Ви використовуєте два інструменти для вимірювання рівня стресу: шкалу тривожності та опитувальник стресу. Які методи ви будете використовувати для перевірки валідності кожного інструменту? Як ви визначите, який інструмент має вищу валідність?

Література:

Основна: 1, 2, 5, 7, 9, 10, 11, 12.

Допоміжна: 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 21, 28, 29, 30, 31, 35, 41.

Тема 7.Вибірка досліджуваних

Основні поняття вибірки досліджуваних. Типи вибірок. Розмір вибірки та найбільш розповсюджені проблеми з вибіркою.

1. Основні поняття вибірки досліджуваних

Вибірка досліджуваних - це група осіб, відібраних для участі в психологічному експерименті [8]. Вибір цієї групи є одним з найважливіших етапів експериментального дослідження, оскільки від того, якою буде вибірка, залежить точність та репрезентативність результатів дослідження.

Вибірка має велике значення, оскільки вона визначає, наскільки висновки, зроблені на основі експериментальних даних, можна узагальнити на всю популяцію. Крім того, вибірка повинна бути побудована так, щоб зменшити можливі систематичні помилки, зокрема такі, що виникають через недосконалість методу відбору.

Вибірка досліджуваних - це один з найважливіших етапів в експериментальному дослідженні, оскільки саме вона визначає, чи будуть результати дослідження достовірними та чи можна їх узагальнити на ширшу популяцію[3]. Вибір правильного методу відбору та розміру вибірки дозволяє знизити ризики систематичних помилок і підвищити точність дослідження.

При цьому важливо враховувати етичні аспекти та зберігати конфіденційність учасників. Це включає:

- добровільну участь: усі учасники повинні добровільно погоджуватися на участь у дослідженні;
- конфіденційність: особисті дані учасників мають бути захищені;
- інформаційну згоду: учасники повинні бути поінформовані про цілі дослідження та потенційні ризики, перед тим як дати згоду на участь.

2. Типи вибірок

Існує кілька основних типів вибірок, які використовуються в психологічних дослідженнях:

1.Спростування вибірки - означає, що кожен елемент з популяції має рівні шанси бути включеним у вибірку. Це найбільш надійний метод відбору, оскільки він дозволяє зменшити вірогідність виникнення систематичних помилок, пов'язаних з упередженістю.

Переваги:

- забезпечує високу репрезентативність вибірки;
- знижує ймовірність упередженості.

Недоліки:може бути трудомістким і витратним у плані часу та ресурсів.

2.Вибірка за ознакою.У цьому типі вибірки популяція поділяється на підгрупи (шари), які мають однакові або схожі характеристики, а потім з кожної підгрупи випадковим чином відбираються учасники. Це дозволяє забезпечити, що всі значущі групи будуть представлені в дослідженні.

Переваги:

- дає змогу точно оцінити характеристики конкретних підгруп;
- може бути більш ефективним, ніж просте випадкове відбори.

Недоліки:вимагає попередньої класифікації учасників за певними критеріями.

3.Вибірка зручності.Вибірка зручності означає відбір учасників, який відбувається з урахуванням їх доступності або зручності. Зазвичай цей метод використовують у ситуаціях, коли потрібно швидко та без великих затрат часу зібрати дані.

Переваги: легкість та швидкість збору даних.

Недоліки: висока ймовірність упередженості та низька репрезентативність вибірки.

4.Цілеспрямована вибірка.Цей тип вибірки передбачає відбір учасників, які мають певні характеристики, які важливі для дослідження. Наприклад, якщо досліджується певна психологічна патологія, вибірка може включати тільки осіб, які мають цю патологію.

Переваги: вибірка буде добре відповідати цілям дослідження.

Недоліки: вибірка може бути непередставницькою для широкої популяції, тому можливі труднощі з узагальненням результатів.

3. Розмір вибірки та найбільш розповсюджені проблеми з вибіркою

Визначення оптимального розміру вибірки є важливим етапом планування експерименту. Він впливає на надійність результатів дослідження та точність оцінок.

Чим більша вибірка, тим точніші статистичні висновки можна зробити. Відповідно, великий розмір вибірки дає більшу ймовірність виявлення істинних ефектів.

Однак великі вибірки вимагають більше ресурсів (часу, грошей, людських ресурсів), тому треба знайти оптимальне співвідношення між точністю результатів і витратами.

Потужність статистики - це здатність дослідження виявити ефект, якщо такий існує. Потужність дослідження залежить від розміру вибірки, величини ефекту та рівня значущості [11].

Основні проблеми з вибіркою:

1. Упередженість вибірки - виникає, коли вибірка не є репрезентативною для популяції, з якої вона була відібрана. Це може статися через:

- необ'єктивний відбір: коли учасники вибираються не випадковим чином.

- високий рівень відмов: коли учасники, які не відповідають критеріям або не хочуть брати участь, відсіюються.

- невідповідність демографічних характеристик: якщо вибірка складається лише з однієї вікової або соціально-економічної групи.

2. Проблеми з узагальненням результатів - результати дослідження на вибірці можуть бути важко узагальненими на всю популяцію, якщо вибірка була занадто обмеженою або специфічною (наприклад, тільки студенти університету або лише одна етнічна група).

3.Змішування змінних через вибірку - якщо вибірка не відповідає критеріям репрезентативності, може виникнути змішування змінних, коли результати дослідження не можна правильно інтерпретувати. Наприклад, якщо в дослідженні оцінюється рівень стресу, а вибірка складається лише з людей, які мають високий рівень стресу, то результати будуть перекошені.

Практичне заняття 8. Вибірка досліджуваних

План практичного заняття:

1. Основні поняття вибірки досліджуваних.
2. Типи вибірок.
3. Розмір вибірки та найбільш розповсюджені проблеми з вибіркою.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Основні поняття вибірки досліджуваних».

1) Що таке вибірка досліджуваних і чому її правильний вибір є важливим для наукового дослідження?

2) Поясніть, яку роль вибірка відіграє в експериментальному дослідженні та чому її правильний вибір є основою достовірності результатів?

3) Які етичні питання повинні бути враховані при відборі вибірки для психологічного експерименту?

4) Розгляньте основні етичні аспекти, зокрема добровільність участі, інформовану згоду та конфіденційність даних учасників дослідження.

4. Обговорення питання: «Типи вибірок».

1) Які існують типи вибірок у психологічних дослідженнях?

2) Перелічіть та поясніть основні типи вибірок: просте випадкове вибірку, стратифіковану вибірку, вибірку зручності, цілеспрямовану вибірку тощо, визначте їх переваги та недоліки?

5. Обговорення питання: «Розмір вибірки та найбільш розповсюджені проблеми з вибіркою».

1) Яким чином визначається розмір вибірки в експериментальному дослідженні?

2) Розкрийте, як обчислюється оптимальний розмір вибірки для забезпечення статистичної потужності дослідження?

3) Як відбір вибірки може вплинути на валідність дослідження?

4) Що таке репрезентативність вибірки і як її можна забезпечити?

5) Що таке репрезентативність вибірки і як її можна забезпечити?

6) Які ризики виникають при використанні вибірки зручності і як їх можна мінімізувати?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 8.Вибірка досліджуваних

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Суть та значення репрезентативності вибірки.

2. Потужність статистики та її зв'язок з розміром вибірки.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте наведений опис експерименту та визначте: який тип вибірки ви б використали для цього дослідження, і чому ви обрали саме цей тип вибірки, обґрунтуйте розмір вибірки і як забезпечити репрезентативність.

Опис: дослідник вивчає вплив фізичних вправ на рівень стресу у студентів.

Завдання 2. Розгляньте приклад дослідження, яке вивчає зв'язок між соціальною підтримкою та рівнем депресії. Визначте, як збільшення або

зменшення розміру вибірки може вплинути на потужність статистики та ймовірність виявлення істинного ефекту.

Завдання 3. У вас є обмежена вибірка, що складається лише з учасників певної вікової групи, і ви хочете покращити її репрезентативність для ширшої популяції. Запропонуйте стратегії, які можуть допомогти збільшити репрезентативність вашої вибірки.

Завдання 4. Ви провели експеримент, в якому вивчали вплив медитації на зниження рівня стресу. Однак вибірка учасників складається лише зі здобувачів університету. Проаналізуйте, як така вибірка може вплинути на результати дослідження і які обмеження це накладає на можливість узагальнення результатів на ширшу популяцію.

Література:

Основна: 3, 6, 8, 11.

Допоміжна: 2, 5, 6, 7, 10, 11, 18, 21, 22, 31, 32, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 45.

Тема 8.Планування експериментального дослідження

Етапи планування експериментального дослідження.Планування експерименту: дизайн та організація.Пілотажне дослідження.

1. Етапи планування експериментального дослідження

Планування експериментального дослідження є одним із ключових етапів наукової роботи, оскільки саме на цьому етапі визначаються основні параметри дослідження, які впливатимуть на його результати. Правильне планування забезпечує не лише точність та надійність отриманих даних, але й дозволяє уникнути можливих помилок, що можуть спотворити висновки. В експериментальній психології, де взаємодія людини і навколишнього середовища досліджується через різні змінні, правильне планування є критично важливим для отримання об'єктивних і репрезентативних результатів.

Планування експериментального дослідження можна поділити на кілька основних етапів:

1.Визначення мети та завдань дослідження.

Першим кроком у плануванні будь-якого експерименту є чітке визначення мети та завдань дослідження. Мета дослідження зазвичай формується у вигляді загального запитання або гіпотези, яку дослідник хоче перевірити.

Мета дослідження- це основна ідея або напрямок, до якого прагне наукове дослідження. Вона вказує на те, що саме дослідник хоче вивчити чи перевірити.

Завдання дослідження- це конкретні кроки, які необхідно виконати для досягнення мети. Вони допомагають структурувати дослідження і визначити, які аспекти потрібно вивчити, які змінні необхідно виміряти тощо [2].

Приклад:

Мета: вивчити вплив фізичних вправ на рівень стресу у молодих людей.

Завдання:

1. Оцінити рівень стресу до і після виконання фізичних вправ.
2. Визначити кореляцію між рівнем фізичної активності та зниженням стресу.

2.Формулювання гіпотез.

Гіпотеза - це передбачення результатів дослідження, яке має бути перевірене в експериментальних умовах. Вона є основою для розробки дослідницької стратегії і вибору відповідних методів.

- нульова гіпотеза(H_0): твердження, що не існує статистично значущого ефекту або різниці між групами;
- альтернативна гіпотеза (H_1): твердження, що передбачає існування ефекту або різниці між групами.

Гіпотези мають бути чіткими, конкретними і вимірюваними, щоб можна було підтвердити чи спростувати їх на основі експериментальних даних.

Приклад:

- нульова гіпотеза (H_0):фізичні вправи не впливають на рівень стресу у молодих людей;
- альтернативна гіпотеза (H_1): фізичні вправи знижують рівень стресу у молодих людей.

3.Вибір змінних та їх вимірювання.

У психологічному експерименті важливо правильно вибрати змінні, які будуть досліджуватися. Змінна - це характеристика, яка може змінюватися і яка є об'єктом вимірювання у дослідженні. Змінні можна поділити на кілька типів:

- незалежні змінні: змінні, які дослідник маніпулює, щоб вивчити їхній вплив на інші змінні;
- залежні змінні: змінні, що вимірюються і оцінюються для визначення ефекту незалежної змінної;

- контрольовані змінні: змінні, які можуть вплинути на результати дослідження, але дослідник намагається контролювати їх, щоб мінімізувати їхній вплив.

Приклад:

- незалежна змінна: фізичні вправи (час виконання вправ);
- залежна змінна: рівень стресу (оцінка через шкалу стресу);

4.Вибір методів і технік дослідження.

Для збору даних в експерименті вибираються відповідні методи. Це можуть бути різноманітні техніки: анкети, опитування, психологічні тести, вимірювання фізіологічних показників, спостереження тощо.

Методи мають бути вибрані так, щоб вони могли точно та надійно вимірювати визначені змінні. Вибір методів також залежить від типу гіпотези, складності досліджуваного явища та обмежень дослідження.

Приклад:для вимірювання рівня стресу можна використовувати шкалу стресу (як стандартизований психологічний тест) або фізіологічні показники, такі як частота серцевих скорочень.

5.Вибір та формування вибірки.

Для того щоб зроблені висновки можна було узагальнити на більшу популяцію, необхідно правильно вибрати вибірку учасників. Вибірка — це група людей, яка представляє популяцію, яку ми хочемо вивчити.

- проста випадкова вибірка: кожен учасник популяції має рівні шанси потрапити до вибірки;
- стратифікована вибірка: популяція поділяється на підгрупи, з яких потім відбираються учасники;
- вибірка зручності: учасники вибираються на основі їх доступності.

Розмір вибірки також має велике значення, оскільки він впливає на статистичну потужність дослідження. Занадто мала вибірка може призвести до недостатньо точних результатів.

2. Планування експерименту: дизайн та організація

1.Вибір типу експерименту.Існує кілька типів експериментів, кожен з яких має свої особливості:

- лабораторний експеримент: зазвичай проводиться в контрольованих умовах, що дозволяє маніпулювати змінними та мінімізувати зовнішні впливи;

- польовий експеримент: проводиться в природних умовах, що дозволяє досліджувати реальні умови, але з меншою можливістю контролювати змінні;

- квазіексперимент: вивчає природні ситуації, де не можна повністю маніпулювати змінними.

2.Визначення контролю над змінними.Важливо визначити, які змінні потрібно контролювати, щоб зменшити можливість їхнього впливу на залежні змінні. Це можуть бути зовнішні фактори (погода, час доби, культурні особливості) або інші змінні, які не є основною метою дослідження.

3.Вибір стратегій збору даних.Стратегії збору даних можуть включати різноманітні методи, такі як опитування, тестування, обсервації, або використання інструментів для фізіологічного вимірювання. Вибір конкретної стратегії залежить від типу дослідження та характеристик змінних.

3. Пілотажне дослідження

Пілотажне дослідження - це експеримент на малому зразку учасників, який дозволяє виявити потенційні проблеми в плануванні дослідження [1]. Це допомагає уточнити методи збору даних, перевірити зрозумілість інструкцій для учасників, а також оцінити доцільність вибору змінних.

Приклад:

Мета дослідження: визначити доцільність, чіткість та ефективність методики для подальшого повноцінного дослідження, наприклад, впливу фізичних вправ на рівень стресу у молодих людей.

Актуальність: пілотаж дозволяє на ранньому етапі виявити потенційні методологічні недоліки, скоригувати логіку, зміст та форму опитувальників, експериментальних процедур або терапевтичного втручання.

Об'єкт дослідження: наприклад: рівень стресу.

Предмет дослідження: наприклад: вплив фізичних вправ на рівень стресу у молодих людей.

Гіпотеза: передбачається, що існує статистично значущий зв'язок між (вказуємо змінні: наприклад, фізичними вправами) та (рівнем стресу).

Методи:

- кількісні: опитувальники, шкали, тестування;
- якісні: напівструктуроване інтерв'ю, спостереження;
- інструменти: наприклад, авторська анкета.

Учасники пілотажу: наприклад: 10 осіб віком 20-35 років, без діагностованих психічних розладів. Добірка - зручна.

Результати (коротко):

- виявлено потребу доопрацювати (назва методу або формулювання питань);
- уточнено інструкції до тестів;
- підвищено валідність запитань шляхом переформулювання

Висновки:

- методика придатна для основного дослідження після корекції;
- отримано первинні свідчення на користь гіпотези;
- уточнено часові рамки та процедуру збору даних.

Перспективи: пілотажне дослідження стало основою для побудови структури основного дослідження, дозволило оптимізувати інструментарій та підходи до збору емпіричних даних.

Планування експериментального дослідження є невід'ємною частиною наукової роботи, яка визначає якість результатів. Правильне визначення мети, завдань, гіпотез, змінних, методів та вибірки дозволяє створити дослідження, яке буде надійним, ефективним і репрезентативним. Це

важливий етап, який забезпечує достовірність і точність отриманих результатів, а також дозволяє врахувати етичні та практичні аспекти дослідження.

Практичне заняття 9. Планування експериментального дослідження

План практичного заняття:

1. Етапи планування експериментального дослідження.
2. Планування експерименту: дизайн та організація.
3. Пілотажне дослідження.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Етапи планування експериментального дослідження».
 - 1) Що таке експериментальне дослідження і чим воно відрізняється від інших типів досліджень (наприклад, описових або кореляційних)?
 - 2) Які основні етапи планування експериментального дослідження?
 - 3) Охарактеризуйте лабораторний експеримент.
 - 4) Охарактеризуйте польовий експеримент.
4. Обговорення питання: «Планування експерименту: дизайн та організація».
 - 1) Що таке контрольні змінні в експерименті і чому вони важливі?
 - 2) Які методи рандомізації існують в експериментальних дослідженнях і як вони сприяють достовірності результатів?
 - 3) Що таке внутрішня та зовнішня валідність експерименту?
 - 4) Що таке незалежні та залежні змінні, наведіть приклади їх використання в експериментальних дослідженнях.
5. Обговорення питання: «Пілотажне дослідження».
 - 1) Що таке попереднє тестування та посттестування?
 - 2) Чому важливо використовувати контрольну групу в експериментальному дослідженні?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 9.Планування експериментального дослідження

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Аналіз основних типів експериментального дослідження.
2. Оцінка ступеню ефективності експериментального дослідження.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1.Складіть план експериментального дослідження, визначте незалежні та залежні змінні, контрольні змінні, метод рандомізації та тип експерименту.

Тема: вивчення впливу рівня тривожності на продуктивність працівників.

Завдання 2.Маємо 100 учасників, яких потрібно випадковим чином розподілити на дві групи для експерименту. Опишіть, як провести рандомізацію, і чому це важливо для достовірності результатів..

Завдання 3.Ви проводите дослідження на тему «Вплив нового методу навчання на успішність здобувачів». Охарактеризуйте:

- як ви будете формувати контрольну та експериментальну групу?
- як ви будете контролювати можливі зовнішні фактори?

Завдання 4.Проведіть експеримент, що включає два етапи тестування (перед початком експерименту та після його завершення). Оцініть, чи змінився результат залежної змінної, використовуючи відповідні статистичні тести.

Література:

*Основна:*1, 2, 5, 10, 11.

*Допоміжна:*2, 5, 7, 10, 12, 15, 20, 31, 32, 33, 34, 35, 41.

Тема 9. Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз

Кількісний аналіз. Якісний аналіз. Вибір методу аналізу: кількісного чи якісного.

1. Кількісний аналіз

Обробка результатів психологічного вимірювання є важливою частиною процесу дослідження, оскільки від того, як коректно та точно оброблено дані, залежить достовірність та інтерпретація результатів. Психологічне вимірювання має свої особливості, оскільки в психології важливо не тільки отримати числа, а й зрозуміти, як ці числа відображають психологічні феномени [10]. Для цього використовуються два основні підходи: кількісний і якісний аналіз.

Кількісна обробка результатів передбачає використання числових даних і статистичних методів для аналізу та інтерпретації результатів психологічних вимірювань. Вона є найбільш популярною в психології завдяки своїй об'єктивності, можливості порівняння та перевірки гіпотез.

Основні етапи кількісного аналізу:

1. Збір даних - у кількісному підході передбачається, що дані, які ми отримуємо в процесі вимірювання (наприклад, відповіді на тести, анкети, опитувальники), мають бути числовими [2]. Зазвичай ці дані містять різні показники, наприклад, бали на шкалах або оцінки.

2. Описова статистика - першим етапом обробки даних є описова статистика, яка допомагає отримати загальну картину досліджуваного явища. Ось деякі з основних показників:

- середнє: визначає середнє значення даних.
- медіана: значення, яке розділяє дані на дві рівні частини.
- мода: найбільш часто зустрічається значення в наборі даних.
- стандартне відхилення: показник розсіювання або варіації значень.
- діапазон: різниця між найбільшим та найменшим значенням.

3. Інференційна статистика - дозволяє робити висновки про популяцію на основі вибірки. Це включає:

- тести значущості (t-тест; аналітика варіантів): використовуються для перевірки гіпотез щодо різниці між групами або умовами.
- кореляція: аналіз взаємозв'язку між двома змінними (наприклад, кореляція між рівнем стресу і успішністю на тесті).
- регіональні та лінійні моделі: використовуються для вивчення складних залежностей між кількома змінними.

4. Порівняння груп - кількісні методи дозволяють порівнювати різні групи за допомогою статистичних тестів. Наприклад, порівняння результатів двох груп учасників дослідження (експериментальна та контрольна) може здійснюватися через t-тест для незалежних вибірок або через аналітику варіантів.

5. Регресійний аналіз - цей метод дозволяє оцінити вплив однієї або кількох незалежних змінних на залежну змінну, що є дуже важливим в психології для вивчення взаємозв'язків між різними аспектами поведінки або особистості [5].

Приклад кількісного аналізу: уявімо, що дослідник хоче оцінити рівень стресу в різних групах здобувачів. Він вимірює рівень стресу за допомогою анкети, що включає 10 питань із шкалою від 1 до 5. Після збору даних, дослідник обчислює середнє значення та стандартне відхилення для кожної групи та використовує t-тест для порівняння середніх значень між групами.

2. Якісний аналіз

Якісний аналіз використовується в психології для вивчення більш глибоких, складних аспектів поведінки, почуттів, досвіду та мотивації людей. Цей метод дозволяє дослідникам отримати більш детальне розуміння контексту та змісту даних, а також допомагає виявити нові теми та закономірності, які можуть бути невидимими через лише кількісні методи.

Основні етапи якісного аналізу:

1. Збір якісних даних - якісні дані зазвичай збираються через інтерв'ю, фокус-групи, спостереження або відкриті запитання в анкетах. Дані можуть бути текстовими, відео- або аудіозаписами, що надають багаті і детальні описи переживань, ставлень або реакцій.

2. Кодування даних - на цьому етапі текстові або інші якісні дані перетворюються на категорії чи коди. Кодування може бути:

- індуктивним (коли дослідник відкриває категорії на основі даних);
- дедуктивним (коли існують заздалегідь визначені категорії для кодування даних).

Наприклад, у інтерв'ю про стрес дослідник може виділити категорії, як «фізіологічні реакції», «емоційні переживання», «копінг-стратегії».

3. Тематичний аналіз - тематичний аналіз дозволяє визначити основні теми або патерни в даних. Дослідник аналізує коди та шукає повторювані елементи, що допомагають виявити ключові концепти або уявлення, які виникають у відповідях респондентів.

4. Контент-аналіз - цей метод передбачає систематичний аналіз текстів (наприклад, інтерв'ю, відкритих відповідей, газетних статей). Дослідник виводить категорії або групи понять, що найчастіше зустрічаються в текстах.

5. Інтерпретація результатів - після кодування і класифікації даних, дослідник інтерпретує їх з точки зору теорії та контексту дослідження. Це дозволяє зробити висновки про мотивації, переживання або когнітивні процеси, які не можна виміряти за допомогою стандартних кількісних методів.

Приклад якісного аналізу: уявімо, що психолог досліджує, як люди переживають втрату близької людини. Вони проводять глибинні інтерв'ю з учасниками, збираючи детальні описи емоцій, думок і переживань.

Після запису інтерв'ю, дослідник проводить тематичний аналіз, виокремлюючи основні теми, як-от «відчуття провини», «прийняття реальності» і «пошук підтримки». Це дає змогу зрозуміти психологічні стани учасників у період горя.

3. Вибір методу аналізу: кількісного чи якісного

Інколи в психологічних дослідженнях комбінуються як кількісні, так і якісні методи (мезіонний підхід). Це дозволяє отримати комплексне розуміння феномену, поєднуючи точність числових вимірів і глибину інтерпретації.

1. Кількісний підхід більше підходить, коли потрібно:
 - перевіряти гіпотези та робити статистичні порівняння;
 - аналізувати великі обсяги даних;
 - визначати загальні тенденції.
2. Якісний підхід є корисним для:
 - вивчення індивідуальних переживань і досвіду;
 - глибшого розуміння контексту та значень;
 - виявлення нових аспектів досліджуваної теми.

Обробка результатів психологічного вимірювання є важливим етапом в дослідженні, і вибір між кількісним і якісним аналізом залежить від специфіки поставленої задачі. Кількісний аналіз дозволяє точно вимірювати та порівнювати дані, тоді як якісний дає можливість зрозуміти глибину людських переживань та особливостей. Правильний вибір і поєднання цих методів забезпечить найбільш точні та змістовні висновки для психологічного дослідження.

Практичне заняття 10. Обробка результатів психологічного вимірювання: кількісний і якісний аналіз

План практичного заняття:

1. Кількісний аналіз.
2. Якісний аналіз.
3. Вибір методу аналізу: кількісного чи якісного.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Кількісний аналіз».
 - 1) Що таке психологічне вимірювання і які основні методи обробки результатів існують?
 - 2) Які основні етапи кількісного аналізу результатів психологічного вимірювання?
 - 3) Що таке описова статистика і чому вона важлива при аналізі результатів психологічних тестів?
 - 4) Що таке інферентна статистика і як вона використовується в психологічних дослідженнях?
4. Обговорення питання: «Якісний аналіз».
 - 1) Що таке кодування в якісному аналізі, і які техніки застосовуються для цього?
 - 2) Що таке тематичний аналіз, і як його застосовують у якісному аналізі психологічних даних?
 - 3) Яка роль контексту при проведенні якісного аналізу психологічних даних?
5. Обговорення питання: «Вибір методу аналізу: кількісного чи якісного».
 - 1) У чому полягає різниця між кількісним і якісним аналізом результатів психологічного вимірювання?
 - 2) Які переваги і обмеження мають кількісні та якісні методи аналізу в психології?
 - 3) Які методи використання комбінованого підходу (кількісного і якісного аналізу) в психологічних дослідженнях?
6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

**Самостійна робота 10.Обробка результатів психологічного
вимірювання: кількісний і якісний аналіз**

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Внутрішня та зовнішня валідність у контексті аналізу психологічних даних.
2. Використання регресійного аналізу для вивчення причинно-наслідкових зв'язків у психології.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1.Ви досліджуєте зв'язок між рівнем депресії та якістю сну серед здобувачів. Для цього ви використовуєте анкети для вимірювання рівня депресії та самозвіти про сон:

-використовуючи метод кодування, класифікуйте відповіді респондентів на категорії (наприклад, позитивний вплив, негативний вплив, нейтральне ставлення);

-поясніть, які можливі патерни можна виявити за допомогою цього методу.

Завдання 2.Ви досліджуєте зв'язок між рівнем депресії та якістю сну серед здобувачів. Для цього ви використовуєте анкети для вимірювання рівня депресії та самозвіти про сон:

-проведіть кореляційний аналіз і визначте, чи є статистичний зв'язок між рівнем депресії та якістю сну;

- поясніть, що означає знайдений коефіцієнт кореляції та як його інтерпретувати в контексті дослідження.

Завдання 3.Ви проводите дослідження рівня тривожності у здобувачів за допомогою опитувальника, що має 20 запитань зі шкалою оцінки від 1 до 5:

-розрахуйте середнє значення, стандартне відхилення та медіану для отриманих результатів;

-поясніть, що ці показники можуть розповісти про рівень тривожності у вибірці.

Завдання 4.В рамках вашого дослідження ви провели глибинні інтерв'ю з 10 респондентами на тему «Вплив стресу на навчання». Всі інтерв'ю були записані і транскрибовані:

-зробіть тематичний аналіз результатів інтерв'ю, визначте основні теми та підкатегорії (наприклад, стрес як емоційна реакція, вплив стресу на концентрацію, методи зниження стресу);

-поясніть, як ці теми можуть допомогти в інтерпретації психологічних феноменів.

Завдання 5.Ви проводите інтерв'ю з групою людей для вивчення впливу соціальних мереж на психологічне здоров'я. Дані інтерв'ю потрібно проаналізувати за допомогою контент-аналізу:

- проаналізуйте текст інтерв'ю, виділіть ключові категорії та теми, що часто повторюються, і зробіть висновки щодо того, як соціальні мережі можуть впливати на психологічне здоров'я;

- поясніть, як ці результати можуть допомогти в подальших дослідженнях або практиці.

Література:

*Основна:*2, 5, 10, 11.

*Допоміжна:*2, 7, 10, 12, 15, 20, 31, 32, 34, 35, 41.

Тема 10. Дослідницька програма в експерименті

Поняття дослідницької програми. Етапи дослідницької програми. Типи експериментальних дизайнів. Забезпечення валідності та надійності експериментальних досліджень.

1. Поняття дослідницької програми

Психологічні дослідження, а зокрема експериментальні дослідження, є важливим інструментом для вивчення поведінки, пізнавальних процесів, емоційних станів та інших психологічних феноменів. Один з основних елементів експериментального дослідження - це дослідницька програма. Вона є планом дій, який визначає всі етапи та методи збору даних, аналізу результатів та інтерпретації отриманих результатів.

Мета дослідницької програми - забезпечити чітку, систематичну організацію експерименту, що дозволяє отримати валідні та надійні результати. У цій лекції ми розглянемо, що таке дослідницька програма в експерименті, які етапи вона включає, як розробляється і яким чином вона впливає на якість дослідження.

Дослідницька програма - це детальний план експерименту, що включає визначення гіпотез, вибір методів і процедур збору даних, а також стратегію їх аналізу [5]. Вона визначає структуру дослідження і всі його основні компоненти: від формулювання питань до інтерпретації результатів. Важливою метою програми є забезпечення внутрішньої та зовнішньої валідності дослідження.

Основні складові дослідницької програми:

- гіпотеза - чітко сформульоване припущення про можливі зв'язки між змінними.
- змінні - це величини, які можуть змінюватися під час експерименту (незалежні, залежні, контрольні).
- вибірка - група осіб або об'єктів, на яких буде проводитися експеримент.

- метод збору даних- техніки, які використовуються для вимірювання змінних.

- аналіз результатів- методи статистичної обробки отриманих даних.

2. Етапи дослідницької програми

Кожна дослідницька програма повинна бути чітко організована, щоб забезпечити належну перевірку гіпотез і отримання обґрунтованих результатів. Дослідницька програма в експерименті складається з кількох ключових етапів:

1. Визначення наукової проблеми та формулювання гіпотези.

Цей етап є початковим і одним з найважливіших. Гіпотеза - це припущення, яке потрібно перевірити під час експерименту. Вона має бути чітко сформульованою і відповідати дослідницькому питанню. Наприклад, якщо ми хочемо дослідити вплив рівня стресу на продуктивність, то гіпотеза може бути: «Збільшення рівня стресу знижує продуктивність праці».

2. Операціоналізація змінних.

На цьому етапі визначається, як будуть вимірюватися основні змінні експерименту:

- а) незалежні змінні- змінні, які ми змінюємо в експерименті для дослідження їхнього впливу на залежну змінну, наприклад, рівень стресу.

- б) залежні змінні- змінні, які ми вимірюємо для оцінки впливу незалежних змінних. У нашому випадку це буде продуктивність.

- в) контрольні змінні- змінні, які необхідно контролювати, щоб уникнути їхнього впливу на результат експерименту [12]. Це можуть бути, наприклад, умови робочого середовища, рівень підготовки учасників.

3. Вибір методів та процедури збору даних.

Наступним кроком є вибір методів і процедур для збору даних. Це може бути:

- тестування-використання стандартних психологічних тестів для вимірювання різних аспектів поведінки чи пізнавальних процесів;

- спостереження- фіксація поведінки учасників у певних умовах;
- інтерв'ю або опитування- збори самозвітних даних від учасників.

4. Визначення вибірки.

Для того, щоб результати дослідження були репрезентативними, важливо правильно вибрати вибірку. Вибірka повинна бути:

- репрезентативною- щоб її результати можна було узагальнити на більшу популяцію.
- випадковою- це забезпечить, що кожен елемент популяції має рівну ймовірність потрапити до вибірки.
- достатньо великою- для забезпечення статистичної потужності дослідження.

5. Проведення експерименту. На цьому етапі проводиться сам експеримент. Важливо дотримуватися встановлених процедур і чітко контролювати змінні, щоб зібрані дані були надійними і валідними.

6. Аналіз результатів. Після збору даних необхідно провести їх статистичний аналіз:

- описова статистика-для оцінки загальної картини даних;
- інферентна статистика- для перевірки гіпотез і визначення статистичної значущості результатів;
- кореляційний і регресійний аналіз- для вивчення взаємозв'язків між змінними.

7. Інтерпретація та висновки. Завершальний етап - інтерпретація отриманих результатів. Тут визначається, чи підтримують результати гіпотезу, або ж вони вказують на необхідність коригування теоретичних припущень. Важливо не лише інтерпретувати значущість результатів, а й оцінити їхню практичну цінність.

3. Типи експериментальних дизайнів. Забезпечення валідності та надійності експериментальних досліджень

У межах дослідницької програми важливо обрати підходящий експериментальний дизайн. Ось кілька основних типів:

1. Міжгруповий дизайн (межгрупові порівняння): різні групи учасників отримують різні рівні незалежної змінної. Це дозволяє порівняти ефекти між групами.

2. Внутрішньогруповий дизайн (повторні вимірювання): одна група учасників проходить усі рівні незалежної змінної. Це дозволяє порівняти ефекти на одному й тому ж контингенті учасників.

2. Змішаний дизайн: комбінація міжгрупових і внутрішньогрупових методів, що дозволяє досліджувати більше варіантів змінних [11].

Для того, щоб дослідження було якісним і достовірним, необхідно забезпечити:

- внутрішню валідність-впевненість у тому, що зміни в залежній змінній дійсно спричинені змінами незалежної змінної, а не іншими факторами;

- зовнішню валідність- ступінь, до якого результати дослідження можна узагальнити на інші ситуації, популяції або часи;

- надійність- стабільність і відтворюваність результатів, що означає, що за тих самих умов результати будуть однаковими при повторних вимірюваннях.

Дослідницька програма в експерименті є невід'ємною частиною будь-якого психологічного дослідження, адже вона дає змогу чітко організувати процес збору та аналізу даних. Від правильно розробленої програми залежить, наскільки ефективно і надійно буде проведено дослідження. Для досягнення високої валідності та надійності важливо ретельно продумати всі етапи програми - від формулювання гіпотез до аналізу результатів.

Практичне заняття 11. Дослідницька програма в експерименті

План практичного заняття:

1. Поняття дослідницької програми.
2. Етапи дослідницької програми.
3. Типи експериментальних дизайнів.

4. Забезпечення валідності та надійності експериментальних досліджень.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Поняття дослідницької програми».
 - 1) Що таке дослідницька програма в експерименті та яку роль вона відіграє в психологічних дослідженнях?
 - 2) Які етапи включає розробка дослідницької програми для експерименту?
 - 3) Як відбувається формулювання гіпотези в рамках дослідницької програми?
 - 4) Що таке операціоналізація змінних і чому це важливий етап при розробці дослідницької програми?
4. Обговорення питання: «Етапи дослідницької програми».
 - 1) Які типи змінних використовуються в експерименті, і як їх класифікують?
 - 2) Яка роль вибірки в дослідницькій програмі та як правильно визначити розмір вибірки?
 - 3) Які основні методи збору даних можуть бути використані в експерименті?
5. Обговорення питання: «Типи експериментальних дизайнів».
 - 1) Як вибір експериментального дизайну впливає на дослідницьку програму та на якість експерименту?
 - 2) Які основні статистичні методи використовуються для аналізу результатів експерименту в рамках дослідницької програми?
6. Обговорення питання: «Забезпечення валідності та надійності експериментальних досліджень».
 - 1) Що таке внутрішня валідність і зовнішня валідність у контексті експериментального дизайну?

2) Як оцінювати надійність і валідність інструментів вимірювання, використаних в експерименті?

7. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

8. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 11. Дослідницька програма в експерименті

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Контроль змінних у дослідницькій програмі.
2. Основні критерії ефективності дослідницької програми.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. Ви проводите експеримент для вивчення впливу нервово-психічної напруженості на рівень успішності у здобувачів:

- сформулюйте гіпотезу, яку ви хочете перевірити в межах вашої дослідницької програми;

- поясніть, як можна виміряти рівень успішності, використовуючи психологічні тести, і яка залежність може бути між змінними.

Завдання 2. Ви досліджуєте вплив соціальної підтримки на самооцінку:

- операціоналізуйте змінні «соціальна підтримка» і «самооцінка»;
- оберіть методи збору даних для вимірювання цих змінних;
- опишіть, які конкретні інструменти і процедури можна застосувати для кожної з цих змінних.

Завдання 3. Ви проводите дослідження впливу різних методів навчання на ефективність запам'ятовування:

- оберіть експериментальний дизайн для цього дослідження: міжгруповий чи внутрішньогруповий;
- обґрунтуйте вибір.

Завдання 4. Створіть анкету для вимірювання рівня стресу серед учасників експерименту. Анкета повинна бути спрямована на вивчення фізіологічних, емоційних і когнітивних аспектів стресу. Вкажіть, які типи запитань ви будете використовувати та як забезпечити надійність і валідність інструменту.

Завдання 5. У вас є два фактори, які можуть впливати на ефективність навчання: рівень мотивації та рівень стресу:

- Як ви будете контролювати ці змінні у вашій дослідницькій програмі?
- Які додаткові змінні варто контролювати для забезпечення внутрішньої валідності?

Література:

Основна: 2, 5, 10, 11.

Допоміжна: 2, 7, 10, 12, 15, 20, 31, 32, 34, 35, 41.

Тема 11. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів

Аналіз результатів психологічного експерименту. Презентація результатів психологічного експерименту. Публікація результатів дослідження.

1. Аналіз результатів психологічного експерименту

Аналіз і презентація результатів психологічних експериментів є важливим етапом на шляху до розуміння психологічних феноменів, що досліджуються. Вони не лише дозволяють зробити висновки про перевірку гіпотез, а й сприяють точному донесенню наукових результатів до ширшої аудиторії, включаючи науковців, колег, а також неакадемічну аудиторію. Ця лекція охоплює основні аспекти аналізу та презентації результатів психологічних експериментів, включаючи статистичні методи, інтерпретацію даних та різні способи візуалізації результатів.

Аналіз результатів психологічного експерименту включає.

1. Збір даних. Збір даних передбачає:

- систематичне збирання даних: важливо, щоб дані були зібрані чітко за протоколом експерименту, інакше вони можуть бути спотворені;
- перевірка якості даних: перед початком аналізу потрібно перевірити дані на наявність пропусків або помилок, таких як неверно внесені значення чи аномальні показники.

2. Попередня обробка даних. На цьому етапі необхідно здійснити:

- очищення даних: видалення помилок вимірювання, неповних або некоректних відповідей;
- переведення в стандартні одиниці: якщо в експерименті використовуються різні інструменти вимірювання, їхні показники слід привести до єдиної шкали;
- перевірка нормальності розподілу: важливо оцінити, чи підпорядковуються дані нормальному розподілу, що визначатиме подальші методи статистичного аналізу;

3. Статистичний аналіз. Складовими цього етапу вважаються:

- описова статистика: на цьому етапі визначаються основні характеристики даних: середнє, медіана, стандартне відхилення, мінімум і максимум. Це дозволяє отримати загальну картину про те, як розподілені результати експерименту;
- інферентна статистика: для перевірки гіпотез і визначення значущості результатів використовуються різні статистичні методи.

4. Інтерпретація результатів. Після проведення статистичного аналізу необхідно зробити висновки, засновані на отриманих даних:

- підтвердження чи спростування гіпотези: чи підтверджують результати гіпотезу, чи спростовують її;
- ефект та його значущість: оцінка величини ефекту і його значущості (наприклад, через коефіцієнт детермінації R^2 або величину t-статистики);
- обговорення можливих обмежень дослідження: важливо вказати, які чинники могли вплинути на результати і як вони можуть бути усунені в подальших дослідженнях.

5. Визначення валідності та надійності. На цьому етапі потрібно оцінити:

- внутрішню валідність: чи дійсно зміна залежної змінної є наслідком змін незалежної змінної, а не інших факторів;
- зовнішню валідність: чи можна результати дослідження узагальнити на інші популяції, умови чи час;
- надійність: чи будуть результати дослідження відтворюваними за тих самих умов.

2. Презентація результатів психологічного експерименту

1. Формулювання висновків.

Ключовими аспектами є:

- чіткість висновків: висновки мають бути логічними, базуватися на даних та чітко відповідати на дослідницьке питання.

- підтвердження гіпотез: якщо гіпотеза підтверджена, важливо чітко пояснити, чому це так, а якщо спростована — що могло стати причиною.

2. Структура презентації результатів.

Презентація результатів має бути структурованою та зрозумілою. Зазвичай вона включає такі елементи:

1. Вступ: коротка інформація про цілі та завдання дослідження, гіпотезу.
2. Методи: опис процедури експерименту, використовуваних інструментів та вибірки.
3. Результати: виклад основних результатів, отриманих під час експерименту, з таблицями та графіками.
4. Обговорення: інтерпретація результатів, порівняння з попередніми дослідженнями, можливі обмеження дослідження.
5. Висновки: підсумок основних результатів, а також рекомендації для майбутніх досліджень.

Графіки та діаграми- один з найефективніших способів представлення результатів експерименту [2]. Вони дозволяють швидко зрозуміти важливі тренди в даних, а також зробити їх більш доступними для широкої аудиторії. Основні типи візуалізації:

- гістограми: для показу розподілу змінних;
- діаграми розсіювання: для вивчення взаємозв'язку між двома змінними;
- лінійні графіки: для показу змін у часі або по експериментальних умовах;
- кругові діаграми: для показу пропорцій між категоріями.

3. Публікація результатів дослідження

При підготовці до публікації результатів дослідження важливо дотримуватися стандартів наукових журналів. Структура наукової статті зазвичай включає:

- анотацію: коротке резюме дослідження;

- основні розділи: вступ, методи, результати, обговорення;
- список літератури: коректне цитування використаних джерел.

При цьому варто також враховувати етичні стандарти публікацій, такі як анонімність рецензування, точність даних та достовірність представленої інформації.

Аналіз і презентація результатів психологічних експериментів є критичними етапами дослідження, які вимагають не тільки технічної майстерності, а й вміння чітко та ефективно передавати отримані дані.

Статистичний аналіз, інтерпретація результатів, використання візуалізацій і правильно організована презентація дозволяють зробити наукові висновки зрозумілими та доступними для широкої аудиторії.

Окрім того, якісне представлення результатів може істотно вплинути на подальше розвиток науки і практичне застосування отриманих знань. Від правильного та обґрунтованого аналізу залежить, наскільки переконливо та надійно будуть інтерпретовані отримані дані, а також які висновки будуть зроблені для подальших досліджень або практичних застосувань.

Практичне заняття 12. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів

План практичного заняття:

1. Аналіз результатів психологічного експерименту.
2. Презентація результатів психологічного експерименту.
3. Публікація результатів дослідження.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Аналіз результатів психологічного експерименту».

1) Що таке статистичний аналіз результатів психологічних експериментів?

2) Яка різниця між описовою і інферентною статистикою?

3) Що таке нормальність розподілу, і чому важливо перевіряти її перед проведенням статистичного аналізу?

4) Як можна інтерпретувати кореляційний аналіз в контексті психологічного дослідження?

4. Обговорення питання: «Презентація результатів психологічного експерименту».

1) Як використовувати графічні методи для візуалізації результатів психологічних експериментів?

2) Наведіть приклади типів графіків, які є найбільш корисними для аналізу даних.

3) Чому важливо правильно формулювати висновки після проведеного експерименту?

5. Обговорення питання: «Публікація результатів дослідження».

1) Що таке публікація результатів експерименту?

2) Які стандарти зазвичай застосовуються до таких публікацій результатів експерименту?

3) Які етичні аспекти важливо враховувати при аналізі та публікації результатів психологічних експериментів?

6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.

7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 12. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Статистична значущість результатів експерименту.
2. Забезпечення надійності результатів психологічного експерименту.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. У вас є дані про рівень стресу і продуктивність роботи 40 працівників. Обчисліть коефіцієнт кореляції Пірсона між рівнем стресу та продуктивністю. Яке значення коефіцієнта свідчитиме про сильний зв'язок, і які висновки можна зробити на основі цього аналізу?

Завдання 2. На основі результатів вашого дослідження, що порівнює ефективність двох методів психотерапії, побудуйте лінійний графік, який відображає зміни рівня симптомів у часі для кожної групи. Які висновки можна зробити з цього графіку?

Завдання 3. Напишіть доповідь, в якій описані ваші результати в рамках дослідження впливу медитації на рівень тривожності. Зазначте, який метод статистичного аналізу ви використовували, та інтерпретуйте результати. Включіть в текст ідеї для подальших досліджень, заснованих на ваших висновках.

Завдання 4. Після проведення експерименту на групах здобувачів, що вивчали різні методи запам'ятовування, вам потрібно оцінити зовнішню валідність вашого дослідження. Які фактори необхідно врахувати, щоб визначити, чи можна ці результати поширити на інші групи населення.

Література:

Основна: 2, 5, 10, 11.

Допоміжна: 2, 7, 10, 12, 15, 20, 31, 32, 34, 35, 41.

Тема 12. Етика експериментального дослідження

Етика експериментального дослідження. Принципи етики експериментального дослідження. Етичні кодекси і стандарти в психології.

1. Визначення етики експериментального дослідження

Етика є невід'ємною частиною будь-якого наукового дослідження, а в психології, особливо в експериментальних дослідженнях, вона набуває особливої важливості. Психологічні експерименти часто включають людських учасників, і тому дотримання етичних норм забезпечує не лише наукову достовірність дослідження, а й захист прав та гідності учасників.

У даній лекції ми розглянемо основні етичні принципи, що повинні враховуватися при проведенні експериментальних досліджень у психології, а також конкретні механізми їх впровадження у наукову практику.

Етика експериментального дослідження - це набір моральних принципів і норм, які регулюють взаємодію дослідника з учасниками дослідження, а також відповідальність за забезпечення їхніх прав, безпеки та благополуччя [5]. Вона спрямована на те, щоб дослідження приносило користь науці, але не шкодило учасникам.

Основні етичні принципи:

- повага до гідності та прав учасників;
- неприпустимість завдання шкоди;
- інформованість та добровільність участі;
- конфіденційність та анонімність даних;
- чесність та прозорість у повідомленнях про результати дослідження [1].

2. Принципи етики експериментального дослідження

1. Інформованість і добровільна участь. Одним із основних етичних принципів є інформована згода учасників. Це означає, що кожен учасник експерименту має бути належним чином поінформований про цілі дослідження, методи, можливі ризики та очікувані наслідки участі. Інформованість має включати наступні аспекти:

- методологія експерименту: опис використовуваних методів, інструментів, процедур;

можливі ризики та незручності: важливо повідомити про будь-які потенційні ризики для учасників;

- добровільність: участь має бути повністю добровільною, учасники мають право в будь-який момент припинити свою участь без негативних наслідків.

2. Неприпустимість завдання шкоди. Етика вимагає, щоб дослідники максимально зменшували ризик завдання шкоди учасникам експерименту, як фізичної, так і психологічної. Це включає:

- психологічний комфорт: необхідно забезпечити, щоб учасники не відчували стресу, тривожності чи емоційної напруги;

- фізична безпека: методи дослідження не повинні загрожувати фізичному здоров'ю учасників;

- моніторинг і підтримка: дослідники повинні бути готові до того, щоб реагувати на будь-які незручності або проблеми, що виникають у процесі дослідження;

3. Конфіденційність та анонімність. Збереження конфіденційності та анонімності є критично важливим етичним аспектом, який забезпечує захист приватної інформації учасників. Це включає:

- збереження анонімності: особисті дані учасників не повинні бути пов'язані з результатами експерименту;

- забезпечення конфіденційності: дані, зібрані в ході дослідження, повинні бути збережені у безпеці і не можуть бути розкриті без дозволу учасників, окрім випадків, передбачених законодавством.

4. Право на відмову та право на припинення участі. Учасники повинні мати право на відмову від участі в дослідженні на будь-якому етапі без будь-яких негативних наслідків. Важливо, щоб дослідники повідомили учасників про це право заздалегідь і не застосовували жодного тиску на них.

5. Мінімізація втручання в життя учасників. Етика досліджень вимагає, щоб втручання в життя учасників було мінімальним і не порушувало їхні звичні умови життя. Психологічні експерименти повинні бути спроектовані таким чином, щоб не створювати зайвих незручностей для учасників.

3. Етичні кодекси і стандарти в психології

Існують різноманітні етичні кодекси та стандарти, які регулюють проведення психологічних досліджень, зокрема:

1. Кодекс етики Американської психологічної асоціації (АРА): цей документ є основним джерелом етичних норм для психологів в США та за кордоном. Він встановлює принципи та правила щодо ведення досліджень, включаючи інформовану згоду, конфіденційність, уникання шкоди тощо.

2. Етичні рекомендації Європейської асоціації психологів (ЕФРА): містять подібні принципи щодо етики досліджень, а також рекомендації щодо міжнародних стандартів.

У разі проведення досліджень, що можуть мати довгострокові наслідки для учасників, необхідно здійснювати постійний моніторинг та забезпечити можливість коригування дослідження в разі виявлення нових ризиків.

Етика є основою для будь-якого експериментального дослідження в психології. Вона забезпечує не тільки наукову чесність, але й захист прав та благополуччя учасників. Дотримання етичних принципів дозволяє уникнути шкоди для учасників дослідження та забезпечує достовірність отриманих результатів. Знання та застосування етичних норм є важливим етапом у підготовці та реалізації експериментів, що впливають на розвиток науки та суспільства загалом.

Практичне заняття 13. Етика експериментального дослідження

План практичного заняття:

1. Визначення етики експериментального дослідження.
2. Принципи етики експериментального дослідження.
3. Етичні кодекси і стандарти в психології.

Хід практичного заняття:

1. Вступне слово викладача.
2. Презентація здобувачами виконаних практичних завдань.
3. Обговорення питання: «Визначення етики експериментального дослідження».
 - 1) Що таке етика експериментального дослідження?
 - 2) Як забезпечити етичність проведення експерименту в межах дослідницької програми?
 - 3) Які етичні вимоги існують щодо забезпечення безпеки учасників під час проведення експериментів?
4. Обговорення питання: «Принципи етики експериментального дослідження».
 - 1) Які основні етичні принципи повинні дотримуватися дослідники при проведенні експериментів?
 - 2) Чому важливо зберігати конфіденційність і анонімність даних учасників експерименту?
 - 3) Що таке право учасників на відмову від участі в експерименті?
 - 4) Що таке інформована згода і чому вона є важливим етичним вимогам у психологічних експериментах?
5. Обговорення питання: «Етичні кодекси і стандарти в психології».
 - 1) Яка роль етичних комітетів у процесі проведення психологічних досліджень?
 - 2) Що таке пост-експериментальна етика і чому важливо проводити оцінку наслідків експерименту після його завершення?
6. Заслуховування рефератів (доповідей, есе) здобувачів та їх обговорення.
7. Заключне слово викладача. Підведення підсумків практичного заняття. Оголошення оцінок. Відповіді на запитання здобувачів. Оголошення завдання на наступне практичне заняття.

Самостійна робота 13. Етика експериментального дослідження

Завдання:

1. Підготувати на вибір реферати або доповіді за темами:

1. Умови збереження добробуту учасників під час тривалих складних експериментів.
2. Використання маніпуляцій у психологічних експериментах: причини та відповідальність.

2. Виконати на вибір практичні завдання:

Завдання 1. При підготовці до публікації вашого дослідження, яке включає психологічне тестування учасників, ви повинні забезпечити етичність результатів.

-які етичні принципи ви повинні врахувати при публікації результатів, щоб забезпечити анонімність учасників і уникнути будь-яких порушень конфіденційності?

Завдання 2. Ваш експеримент передбачає тривале психологічне тестування. Сформулюйте документ, який пояснює учасникам їхнє право на відмову від участі в будь-який момент без негативних наслідків.

Завдання 3. Ви плануєте дослідження на тему психологічних наслідків після переживання травматичних подій (наприклад, втрата близької людини). Розробіть:

- етичну стратегію дослідження;
- інформовану згоду.

Завдання 4. В рамках вашого дослідження учасники повинні пройти психологічне тестування, яке може викликати емоційний стрес. Як ви забезпечите безпеку учасників і знизите ймовірність негативного впливу тесту на їхній емоційний стан? Які заходи підтримки повинні бути передбачені?

Література:

Основна: 1, 2, 5, 10, 11.

Допоміжна: 2, 5, 7, 10, 12, 15, 20, 31, 32, 33, 34, 35, 41.

Зразки тестових завдань

з курсу «Експериментальна психологія»:

1. Що є основною метою психологічного експерименту?

- A) Спостереження за поведінкою;
- B) Перевірка гіпотези;
- C) Вимірювання емоцій;
- D) Формування теорій.

2. Що таке незалежна змінна?

- A) Змінна, яку вимірюють;
- B) Змінна, що змінюється внаслідок впливу;
- C) Змінна, яка не враховується;
- D) Змінна, яку експериментатор свідомо змінює.

3. Як називається змінна, що вимірюється як результат експерименту?

- A) Незалежна;
- B) Контрольована;
- C) Залежна;
- D) Стандартизована.

4. Який з наведених типів дослідження має найвищу контрольованість?

- A) Кореляційне дослідження;
- B) Польове дослідження;
- C) Лабораторний експеримент;
- D) Натуралістичне спостереження.

5. Що означає термін «вибірка»?

- A) Усі дані експерименту;
- B) Група, яка отримує експериментальний вплив;
- C) Частина популяції, яка бере участь у дослідженні;
- D) Повна сукупність змінних.

6. Який метод дозволяє уникнути упередження експериментатора?

- A) Натуралістичне спостереження;
- B) Контроль змінних;
- C) Подвійне сліпе дослідження;
- D) Опитування.

7. Що таке контрольна група в експерименті?

- A) Група, що не бере участі в дослідженні;
- B) Група, яка отримує змінну впливу;
- C) Група, яка не отримує експериментального впливу;
- D) Група, що розробляє експеримент.

8. Що таке валідність експерименту?

- A) Здатність інструменту вимірювати щось точно;
- B) Рівень повторюваності результатів;
- C) Вплив соціальних факторів;
- D) Оцінка чисельних результатів.

9. Експериментаторський ефект - це:

- A) Реакція учасника на експеримент;
- B) Вплив очікувань експериментатора на результати;
- C) Результат статистичної помилки;
- D) Випадкова варіація результатів.

10. Який метод збору даних найчастіше використовується в експериментальній психології?

- A) Інтерв'ю;
- B) Спостереження;
- C) Тестування;
- D) Експеримент.

11. Що означає термін «рандомізація»?

- A) Усереднення результатів;
- B) Випадковий розподіл учасників по групах;
- C) Спеціальний аналіз даних;
- D) Застосування стандартних умов.

12. Який з методів є кількісним?

- A) Казуальне інтерв'ю;
- B) Контент-аналіз;
- C) Анкетування з закритими питаннями;
- D) Біографічний метод.

13. Що таке «ефект плацебо»?

- A) Відсутність реакції на лікування;
- B) Реакція на уявний стимул;
- C) Справжній вплив лікарського засобу;
- D) Метод випадкової вибірки.

14. Що таке «репрезентативність вибірки»?

- A) Вибірка з випадковими учасниками;
- B) Участь більшості населення;
- C) Відображення характеристик популяції;
- D) Чисельність групи.

15. В якому випадку експеримент має високу внутрішню валідність?

- A) Коли результати можна узагальнити;
- B) Коли всі змінні чітко контрольовані;
- C) Коли вибірка велика;
- D) Коли участь добровільна.

16. Який з методів найчастіше використовується для збору об'єктивних даних?

- A) Самозвіт;
- B) Спостереження;
- C) Тестування;
- D) Інтерв'ю.

17. Яка мета пілотного дослідження?

- A) Отримання основних результатів;
- B) Підготовка до широкого експерименту;

- С) Формування теоретичної бази;
- Д) Підвищення мотивації учасників.

18. Що таке змінна, яка спотворює результати експерименту?

- А) Незалежна змінна;
- В) Залежна змінна;
- С) Контрольована змінна;
- Д) Конфундуюча змінна.

19. Яке твердження відповідає поняттю надійності вимірювання?

- А) Прилад вимірює те, що має вимірювати;
- В) Дані узгоджуються з гіпотезою;
- С) Результати стабільні при повторному вимірюванні;
- Д) Результати мають статистичну значущість.

20. Що вказує на причинно-наслідковий зв'язок між змінними?

- А) Кореляція;
- В) Спостереження;
- С) Інтерв'ю;
- Д) Експеримент.

Ключ правильних відповідей:

№	відповідь	№	відповідь	№	відповідь	№	відповідь
1.	В	6.	С	11.	В	16.	С
2.	Д	7.	С	12.	С	17.	В
3.	С	8.	А	13.	В	18.	Д
4.	С	9.	В	14.	С	19.	С
5.	С	10.	Д	15.	В	20.	Д

Питання для підготовки до екзамену

з дисципліни «Експериментальна психологія»

1. Що таке експериментальна психологія? Які її основні принципи?
2. Як експериментальна психологія відрізняється від інших напрямків психології?
3. Які основні етапи проведення експерименту?
4. Що таке гіпотеза в експериментальній психології? Як вона формулюється?
5. Які існують типи експериментів в психології?
6. Що таке лабораторний експеримент і в чому його переваги?
7. Які переваги та недоліки природного експерименту?
8. Що таке випадковий добір учасників в експерименті?
9. Як забезпечити надійність експериментальних результатів?
10. Які методи контролю використовуються в експериментальних дослідженнях?
11. Що таке інтернальний та екстернальний контроль в експерименті?
12. Які функції виконують контрольні групи в експерименті?
13. Як експериментальні змінні впливають на результати дослідження?
14. Що таке незалежна змінна в експерименті? Наведіть приклади.
15. Що таке залежна змінна в експерименті? Наведіть приклади.
16. Як забезпечити стандартні умови проведення експерименту?
17. Що таке ефект експериментатора? Як його можна мінімізувати?
18. Які існують різні типи помилок в експериментальній психології?
19. Як можна уникнути впливу соціальних факторів на результати експерименту?
20. Як проводити аналіз даних після завершення експерименту?
21. Які методи статистичного аналізу використовуються в експериментальній психології?

22. Що таке кореляційний аналіз? Які його особливості?
23. Як можна визначити статистичну значущість результатів експерименту?
24. Що таке довірчий інтервал в статистичному аналізі?
25. Що таке пілотне дослідження в експериментальній психології?
26. Як виявляються зміни в психічному стані учасників експерименту?
27. Яка роль внутрішньої та екологічної валідності експерименту?
28. Що таке соціальні фактори у психологічних експериментах? Як їх враховувати?
29. Як враховуються етичні аспекти при проведенні психологічних експериментів?
30. Які існують етичні стандарти при взаємодії з учасниками експерименту?
31. Що таке психометрія? Як вона застосовується в експериментальній психології?
32. Що таке контроль за змінними в експерименті?
33. Як здійснюється контроль за змінними у випадкових дослідженнях?
34. Як працює метод подвійного сліпого контролю в експерименті?
35. Що таке когнітивний експеримент? Які його методи?
36. Як вимірюється рівень стресу в експериментальних умовах?
37. Що таке ефект плацебо і як він може вплинути на результати експерименту?
38. Як соціальна група може впливати на експериментальні результати?
39. Які психофізіологічні методи використовуються в експериментальній психології?
40. Які психологічні теорії можна перевірити через експериментальні методи?

41. Як експериментальна психологія може допомогти в лікуванні психологічних розладів?
42. Як досліджуються емоції через експериментальні методи?
43. Як вимірюються когнітивні процеси в експерименті?
44. Яка роль фізіологічних процесів у психологічних експериментах?
45. Як забезпечується репрезентативність вибірки у психологічному експерименті?
46. Що таке метааналіз і як він допомагає в експериментальній психології?
47. Яка роль довготривалих експериментів у психології?
48. Як можна порівняти результати експериментів за різними змінними?
49. Що таке емоційний ефект у когнітивних експериментах?
50. Як психологічні експерименти допомагають вивчати сприйняття і увагу?
51. Складіть план експерименту для вивчення впливу фізичних вправ на когнітивні здібності.
52. Розробіть гіпотезу для експерименту на тему «Вплив кольору на емоційний стан людини».
53. Як організувати експеримент для вивчення впливу музики на ефективність навчання?
54. Як ви організуєте контроль за змінними у дослідженні «Вплив стресу на пам'ять»?
55. Як можна вимірювати рівень стресу учасників під час експерименту?
56. Які методи статистичного аналізу ви б використали для аналізу результатів експерименту з впливу фізичної активності на настрій?
57. Як організувати дослідження для вивчення взаємозв'язку між рівнем самоповаги та продуктивністю на роботі?

58. Створіть експеримент для вивчення впливу соціального підтвердження на прийняття рішень.
59. Як провести експеримент, щоб вивчити вплив соціальної ізоляції на емоційний стан людини?
60. Розробіть експеримент для вивчення ефекту плацебо в психологічних дослідженнях.
61. Як ви перевірите ефективність когнітивних тренувань для покращення пам'яті?
62. Які змінні слід контролювати при проведенні експерименту з вивчення агресивної поведінки в молодших школярів?
63. Як провести експеримент для вивчення впливу сімейного виховання на розвиток соціальних навичок?
64. Які методи вимірювання застосовуються в експерименті, який вивчає взаємозв'язок між фізичним станом і настроєм людини?
65. Розробіть план експерименту для вивчення впливу екологічних факторів на психологічний стан людини.
66. Як визначити і виміряти фактори, що впливають на робочу пам'ять під час експерименту?
67. Як можна виміряти ефективність навчальних методів за допомогою експериментальних досліджень?
68. Як застосувати експеримент для дослідження залежності між тривалістю сну та когнітивною діяльністю?
69. Розробіть експеримент для дослідження зв'язку між мотивацією і результатами в навчанні.
70. Як провести експеримент для вивчення впливу соціального підтвердження на сприйняття новин?
71. Як здійснюється контроль за змінними в експерименті на тему «Вплив емоційного стану на сприйняття часу»?"
72. Як забезпечити репрезентативність вибірки при дослідженні впливу змінних на продуктивність?

73. Створіть експеримент для вивчення того, як різні типи навчання впливають на довготривалу пам'ять.
74. Як організувати дослідження для вивчення впливу соціальних мереж на самооцінку підлітків?
75. Як провести експеримент для вивчення впливу навчальних ігор на розвиток когнітивних здібностей у дітей?
76. Які фактори потрібно враховувати при створенні інтерв'ю для експерименту з психологічного дослідження?
77. Як зібрати дані для дослідження впливу фізіологічного стану на соціальну поведінку?
78. Як провести аналіз результатів експерименту, що вивчає залежність між віком та здатністю до навчання?
79. Які етичні аспекти слід враховувати при організації експерименту для дослідження впливу стресу на здоров'я?
80. Які методи контролю ви б використали при проведенні експерименту з вивчення сприйняття кольорів?
81. Як визначити змінні, що впливають на мотивацію під час виконання навчальних завдань?
82. Як провести експеримент для вивчення соціальних норм у групах?
83. Які експериментальні методи застосовуються для вивчення міжособистісних відносин?
84. Як можна досліджувати вплив фізичного вигляду людини на її соціальну взаємодію через експеримент?
85. Як ви будете вимірювати ефективність використання психологічних тестів у навчальних експериментах?
86. Розробіть гіпотезу для дослідження ефекту імпульсних покупок на емоційний стан людини.
87. Як ви будете проводити вимірювання рівня агресії у підлітків в експериментальних умовах?

88. Як експериментальним шляхом можна вивчати ефект втоми на когнітивні процеси?
89. Як ви будете контролювати вплив соціальних факторів у дослідженні "Вплив медіа на поведінку молоді"?
90. Розробіть стратегію для дослідження зв'язку між рівнем фізичної активності та здатністю до концентрації.
91. Як можна застосувати експеримент для дослідження умов, за яких зменшується стрес у людей?
92. Як вимірюється ефективність когнітивних терапій в експериментальних умовах?
93. Як можна провести дослідження для вивчення зв'язку між емоційною інтелігентністю і прийняттям рішень?
94. Як застосувати експериментальний метод для вивчення ефективності різних типів навчальних технологій?
95. Які методи вимірювання ефективності фізичних вправ ви використовуєте в експериментальних дослідженнях?
96. Як провести дослідження для вивчення змін у пам'яті під час різних типів навчання?
97. Як проводити експеримент для вивчення впливу візуальних ефектів на сприйняття реклами?
98. Які експериментальні методи допомагають вивчати поведінку групових лідерів?
99. Як провести експеримент для вивчення впливу соціального схвалення на навчальну активність учнів?
100. Як ви організуєте контроль за змінними при дослідженні впливу фізіологічного стану на психічну продуктивність?

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей здобувачів може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного здобувача завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності здобувачів відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль у формі екзамену.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	Fx	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F		

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо опанування навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

ОСНОВНІ:

1. Бедан В. Б. Експериментальна психологія: практикум для студентів-психологів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА» / В. Б. Бедан. Одеса : Фенікс. 2021
2. Бедан В. Б. Експериментальна психологія: Робочий зошит для самостійної роботи студентів-психологів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА» / В. Б. Бедан. Одеса : Фенікс, 2021. 75 с.
3. Вавринів О.С. Організація та проведення психологічних і соціально-психологічних досліджень : практичний посібник. ЛьвДУВС, 2023. 116 с.
4. Курило В. О. Клінічна медична психологія : навчальний посібник /В. О. Курило. Львів : Видавець Марченко, 2020. 48 с.
5. Максименко, С., Носенко, Е.Експериментальна психологія. Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2024. 360 с.
6. Пісоцький В. П., Горянська А. М. Т11 Теоретичні питання вікової психології : навчальний посібник для закладів вищої освіти; 2-е вид., випр. і доповн. / В. П. Пісоцький, А. М. Горянська. 2023. 232 с.
7. Психологія емоцій та почуттів: підручник. / [О.М. Цільмак, Ю.І. Шмаленко, Н.Е. Мілорадова, С.О. Гарькавець та ін.] за загальною ред. О.М. Цільмак., Одеса: 2024., 420 с.
8. Співак Л., Османова А. Психодіагностика в клінічній психології. Київ: Університет «Україна», 2023. 228 с.
9. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: Навчальний посібник. 2–ге вид., стереотипне. К.: Каравела, 2021. 372с.
10. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва: підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022 (Частина І). 384 с.

11. Чумак О.О., Товстуха О.М. Психодіагностика: навчально-методичний посібник Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 121 с.

ДОПОМІЖНІ:

1. Ануфрієва Н.М., Зелінська Т.М., Єрмакова Н.О. Соціальна психологія: Навч. посібник. 4-те вид. К.: Каравела, 2020. 370 с.

2. Бедан В. Б. Експериментальна психологія. Курс лекцій : для студентів-психологів факультету психології, політології та соціології / В. Б. Бедан. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 102 с.

3. Большакова, А. М. Експериментальна психологія: Конспект лекцій. Харків: ХДАК, 2019. 64 с.

4. Большакова, А. М. Експериментальна психологія: Робочий зошит. Харків: ХДАК, 2019. 82 с.

5. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник [електронне видання]: Дніпро: Середняк Т. К., 2021, 162 с.

6. Вікова психологія: Хрестоматія: Навч. посібник / Л.В. Долинська, Т.М. Лисянська та ін. 3-тє вид., стереотипне. Київ: Каравела, 2020. 488 с.

7. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. 6-те вид./ О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. К: Каравела, 2020. 400 с.

8. Гендерна психологія: навч. посібник: рекомендовано МОН України / М.Г. Ткалич, Київ: Академвидав, 2011. 249 с.

9. Горбунова, В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. Київ: ВД «Професіонал», 2017. 208 с.

10. Джежик О.В. Визначення міждисциплінарних зв'язків під час викладання освітніх компонентів «Експериментальна психологія» та «Психологія девіантної поведінки» у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Інноваційна педагогіка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 68 Т. 1. С. 73-77.

11. Джежик О.В., Папінян В.В. Деякі аспекти професійної підготовки психологів-практиків в цифрову еру: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. [«Трансформація українського суспільства в цифрову еру»], (м. Одеса. 22 березня 2024 року). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 73-76 DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-19>
12. Експериментальна психологія [Текст] : [курс лекцій] / [уклад. О.В. Романенко]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 146 с.
13. Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.
14. Євдокімова, О. О., Кобилко Н.А. Психодіагностичні матеріали в допомогу психологу поліції : метод. посіб. : Ч. 1. Харків : Факт, 2023. 136 с.
15. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долиська, З.В. Огороднійчук та ін. 7-е вид., виправ. та доповн. Київ: Каравела, 2021. 464 с.
16. Загальна психологія: Хрестоматія: Навч. посіб. – 5-те вид./ О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Каравела, 2019. 640с.
17. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбов. літ., 2020. 296 с.
18. Калениченко Р. А. Педагогічна психологія: навч. посіб. / Р. А.Калениченко. Київ : КНУБА, 2023. 196 с.
19. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя): Навч. посібник. 3-тє вид., стереот. Київ: Каравела, 2021. 248с.
20. Кіосе А.С. Поширеність гендерних стереотипів серед студентської молоді : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. [«Global science: prospects and innovations»], (м. Ліверпуль, Великобританія 1–3 грудня 2023 р.). Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2023. Pp. 590-593. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna->

[konferentsiyaglobal-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/](https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiyaglobal-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/)

21. Козакевич А.І. Схильність осіб юнацького віку до девіантної поведінки : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. [«Global science: prospects and innovations»], (м. Ліверпуль, Великобританія 1–3 грудня 2023 р.). Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2023. Рр. 594-598. URL: [https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-](https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiyaglobal-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/)

[konferentsiyaglobal-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/](https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiyaglobal-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/)

22. Кокун О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Збірник психодіагностичних методик для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України : метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта України», ФОП Маслаков Руслан Олексійович, 2021. 74 с.

23. Копець Л. Класичні експерименти в психології. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Видавництво : Києво-Могилянська академія. Київ, 2020. 283с.

24. Кушнерьова В.В. Самопожертва та героїзм, як прояв девіантної поведінки : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. [«Topical aspects of modern scientific research»], (м. Токіо, Японія 23–25 листопада 2023 р.). Cognum Publishing House. Tokyo, Japan. 2023 Рр. 401-404. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topicalaspekts-of-modern-scientific-research-23-25-11-2023-tokyo-yaponiya-arhiv/>

25. Лефтеров В. О., Лазор К. П. Основи науково-дослідної роботи в галузі психології : методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів [Електронне видання]. Одеса: Фенікс, 2020. 38 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/13457>. DOI 10.32837/11300.13457

26. Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю.І. Л 84 Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій: Підручник. 4-те вид. К.: Каравела, 2018. 544с.

27. Лукашевич М.П., Шандор Ф.Ф. Соціологія соціальної роботи: Теорія і практика. Навчальний посібник. 3 – те вид., стереот. К.: Каравела, 2021. 212с.

28. Марущак А.П. Схильність до суїцидальної поведінки у студентської молоді віком від 19 до 23 років : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. [«Topical aspects of modern scientific research»], (м. Токіо, Японія 23–25 листопада 2023 р.). Cognum Publishing House. Tokyo, Japan. 2023 Pp. 405-411. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topicalaspekts-of-modern-scientific-research-23-25-11-2023-tokyo-yaponiya-arhiv/>

29. Мельничук О.Б. Основи психоконсультування та психокорекції / Оксана Богданівна Мельничук // [Навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» та спеціалізацією «Соціально – психологічна реабілітація»], 2-е вид. Київ: Каравела, 2019. 390с.

30. Мороховець М.В. Схильність молоді до Інтернет-залежності : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. [«Topical aspects of modern scientific research»], (м. Токіо, Японія 23–25 листопада 2023 р.). Cognum Publishing House. Tokyo, Japan. 2023 Pp. 412-418. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topicalaspekts-of-modern-scientific-research-23-25-11-2023-tokyo-yaponiya-arhiv/>

31. Москалець В.П. Психологія особистості : підручник / Київ – Івано-Франківськ «Нова Зоря», 2020. 435 с.

32. Павлюк Т. М. Експериментальна психологія: методичні рекомендації до вивчення нормативної навчальної дисципліни (для студентів 053 «Психологія») / Тетяна Миколаївна Павлюк. Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2020. 30 с

33. Психодіагностика та психорегуляція емоційних станів людини: практикум. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Психологія»

/Юрченко В.М. Рівне, МЕНУ, 2020., 156 с. (друге доповнене та виправлене видання)

34. Соколова К.І. Схильність майбутніх психологів до спів залежної поведінки : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. [«Topical aspects of modern scientific research»], (м. Токіо, Японія 23–25 листопада 2023 р.). Cognum Publishing House. Tokyo, Japan. 2023 Pp. 419-427. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topicalaspekts-of-modern-scientific-research-23-25-11-2023-tokyo-yaponiya-arhiv/>

35. Ставицька С.О., Волошина В.В. Соціальна психологія: практикум: Навч. посібник. 3 – те вид., стереотипне. К.: Каравела, 2019. 320с.

36. Татьянчиков А.О. Бедан В.Б. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 59 с.

37. Тертична Н.А. Історія психології. Київ : Книга плюс, 2018. 138 с.

38. Цільмак О.М. Технології психологічного консультування : підручник / О. М. Цільмак ; підрозд. 2.4.2 у співавт. з А. Д. Онішкевич. Одеса : Астропринт, 2023. 212 с. з іл. (Серія «Психотехнології») ISBN 978–966–927–907–1

39. BondarenkoV., OkhrimenkoI., YevdokimovaO., SydorchukN., DzhezhykO., BoichukI., KalashnikN., KozlovetsM., SlyusarV., PavlenkoV., BirukN., VerbovskiyI., BloshchynskiyI. (2020). Professional Skills and Competencies of the Future Police Officers. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, Vol. 9, No. 5.P. 35–43. Doi: 10.26655/IJAEP.2020.5.1

40. Dzhezhyk, O., Voloshenko, M. & Azarkina, A. (2020). The Method of Forming the Health-Saving Competence of Pedagogical Universities' Students. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1), 198-208. doi:10.18662/rrem/209

41. Zhylin, M., Bondarevych, S., Kotliar L., Dikol-Kobrina O. & Dzhezhyk O. (2024). Emotional Intelligence and Leadership Succession Planning: Strategies for Identifying and Developing Future Leaders. *Journal of Curriculum and Teaching*, Vol. 13, No. 3, 2024. pp. 46-64. doi:10.5430/jct.v13n3p46

РЕСУРСИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ:

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
2. <https://dspace.onua.edu.ua> - Репозитарій (відкритий електронний архів) Національного університету «Одеська юридична академія».
3. <https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ins=5Fspe=5Fped/> – Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України
4. www.dnpb.gov.ua/ – Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського.
5. <https://www.apa.org> - American Psychological Association (APA).
6. <https://www.efpa.eu> - European Federation of Psychologists' Associations.
7. <https://iaapsy.org> - International Association of Applied Psychology.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Ольга Володимирівна Джежик

Катерина Миколаївна Король

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія» / С4 «Психологія»

Електронне видання

В авторській редакції